

WIRMO-LAINEN

KOTISEUTUJULKAISU 2002

Wirmo-seuran johtokunta: Vas. Juhani Heino vpj., Matti Alistalo, Marja-Lea Visasalo, Annikki Valtanen, Terttu Kallio, Raimo Samsten, Marja Virpi pj., Jukka Marttila ja Eeva Rintama siht.

LEHDEN JULKAISIJA: WIRMO-SEURA

SISÄLLYSLUETTELO 2002

Arvoisa lukija, pääkirjoitus Marja Virpi	1
Kemisti ja fyysikko, Professori Johan Gadolinin "vanavedessä", Pentti Vanamo	2
Matka muinaisuuteen – ajan rattailla, Jouni Taivainen.....	5
Kiusala, Jukka Marttila	7
Kyläkauppaa Jokisivulla 1930-luvulla, Jarkko Heino	8
Näytelmäroolipelin käsikirjoittamiskurssista, Jussi Mäkilä	13
Sadan vuoden takaa – Lehtien kertomaa, koonnut Jukka Marttila	15
Cajanderin jalanjäljillä, Saini Heino	16
Metsäteknikko Jukka Jokinen muistelee 1952	19
Kotiseudun työelämän kuvia, Ahti Niemen arkisto	20
Maakaupan synty Mynämäessä, luennosta muistiin merkinnyt Eeva Rintama.....	22
Maisemia sodanjälkeisestä Karjala TI:stä, Noora Alimattila	26
Mynämäen Asuntomessut, Matti Laavainen	29
Kanttori J.K. Lehtovaara, monitoiminen musiikkimies ja kunnallinen vaikuttaja, Juhani Heino	33
Kun mynämäkeläiset ensi kerran auton näkivät, luennosta muistiin merkinnyt Juhani Heino	35
Valokuvaperintöä talteen, Jukka Marttila	37

TOIMITUS

Toimituksesta vastaava, Jukka Marttila
 Ilmoitukset, Marja Virpi ja Juhani Heino
 Painatus, Mynäprint Oy

Kansikuva Tursunperän Kiusala, kuva Jukka Marttila
 Kirjoittajien lisäksi kuvia ovat antaneet lehden käyttöön:
 Mynämäen Kunta, Sari Honkasalo, Sirkka-Liisa Koskinen, Ahti Niemi ja Kalevo Alho

Arvoisa lukija !

Luettavanasi on Wirmo-Seuran julkaisema ensimmäinen kotiseutulehti. Toivottavasti löydät lehden sivuilta kiinnostavia tietoja Mynämäen menneisyydestä.

Kotiseutuyhdistyksen toiminta Mynämäessä on uinunut ”Ruusun unta” noin 25 vuotta.

Kotiseutuhengi ei kuitenkaan kadonnut tuona aikana. Viimevuoden syyskuussa kokoontui joukko asiasta kiinnostuneita ihmisiä keskustelemaan kotiseutuyhdistyksen toiminnan uudelleen elvyttämisestä. Museo- ja kotiseutuyhdistys Wirmo-Seura on toiminut nyt lähes vuoden ajan hämmästyttävän aktiivisesti.

Työskentelyteemoja löytyi heti runsaasti. Niistä mainittakoon museotoiminnan aktivoiminen, vanhan kivimakasiinin ja yhteiskoulun tilojen kuntoon saattaminen, kotiseutulehden julkaiseminen, kotiseutuhengen elvyttäminen paikkakunnalla, nuorten kiinnostuksen herättäminen kotiseutuasiaan.

Uuden yhdistyksen toiminnan aloittamista helpotti se, että mukaan saatiin myös entisen kotiseutuyhdistyksen jäseniä. Paikkakunnalta löytyi myös yllättävän monia kotiseututoiminnasta kiinnostuneita uusia mynämäkeläisiä.

Pienet kunnat ovat katoamassa taloudellisten haasteiden kovien paineiden vuoksi. Asioita pyritään hoitamaan yhä enemmän seutukuntien toimesta. Eu-aikakausi on tuonut lähipiiriimme

uuden, eurooppalaisen yhteiskunnan ja sen toimintatavat. Olemme Mynämäessäkin siirtyneet euro-aikaan.

Tällaisena aikana kotiseudun ja sen historiallisen menneisyyden merkitys asukkaille korostuu entisestään. On tärkeää, että

oman seudun historian tuntemus siirtyy myös tuleville sukupolville. Tässä mielessä olisi saatava nuoret mukaan kotiseututoimintaan. Tämä tavoite on saavutettu jo yhdistyksen toiminnan ensimmäisenä vuotena. Kuten Laurin markkinoilla elokuussa 2002 näimme, nuoret olivat valmistaneet hienon roolipieliesityksen Ulla-Maija Nikon avustuksella. Nuorten itse ompelemat roolipuvut olivat upeita.

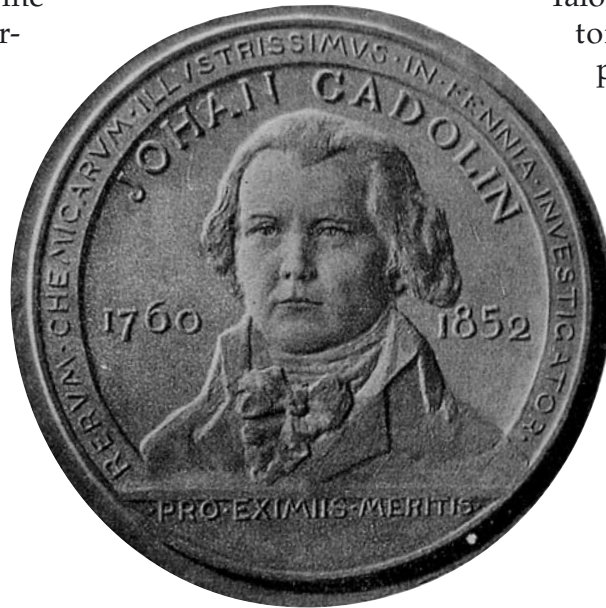
Wirmo-Seura kaipaa uusia jäseniä toimintaan mukaan. Jos olet asiasta kiinnostunut, ota yhteyttä seuran jäseniin ja lähde mukaan tärkeään työhön oman kotiseutusi, Mynämäen hyväksi. Mynämäellä on vahvat juuret menneisyydessä.

Marja Virpi
Wirmo-Seuran puheenjohtaja

Kemisti ja fyysikko, Professori Johan Gadolinin “vanavedessä”!

Kun syyskesällä v. 1949 me-loimme veljeni kanssa Varsinais-Suomen saaristossa itse rakentamallamme kanootilla, poikkesimme mm. Velkuan Palvan saarella olevaan idylliseen saaristolaiskirkkoon. Siellä kiinnittyi huomiomme mm. alttaritauluun ja sen alaosassa olevaan tekstiin: Lahjodu Velkuan yxmielese seurakunale Pispalda Jacobus Gadolinilda v. 1796. Aloitettuani itse kemian ja farmasian opiskelut Helsingin yliopistossa kohtasin kirjallisuudessa toi-

sen Gadolinin nimen Johan'n "Suomen kemian isän". Vasta myöhemmin ollessani jo Euran apteekkarina aloin selvittää mitä sukua Jacob ja Johan olivat ja siinä tarkoituksessa tilasin Turun Maakunta-arkistosta molempia koskevat asiakirjajäljennökset. Tällöin selvisi, että kyseessä olivat isä ja poika. Samoin selvisi myös Gadolin-nimen alkuperä ja merkitys. Suku on lähtenyt Kalannista (aikaisemmalta nimeltä Uusikirkko). Kantaisän mainitaan olleen Magnulan = Maunulan talon isäntä, jonka poika papiksi valmistuessaan otti nimen kotitalonsa mukaan. Latinankielinen sana magnushan merkitsee suomeksi iso, suuri, joka taas hepreaksi on gadolin. Siispä alttaritaulun lahjoittaja piispa Jacob (1719 - 1802) oli Johan'n isä, tuon ajan tapan korkeasti oppinut monen tieteenalan edustaja ja mm. Turun Akatemian tähtitieteen, fysiikan, teologian professori sekä vuodesta 1788 Turun Piispa. Hän oli myös poliitikko kuuluen Suomen

Gadolin-mitali, jonka on muovailnut E.Wikström.

Talousseuran perustajiin v. 1797 toimien sen ensimmäisenä puheenjohtajana poikansa Johan'n ehdotuksesta.

Poika Johan syntyi Turussa perheen vanhimpana poikana 5.6.1760. Piispa-isä huomasi jo varhain poikansa olevan matemaattisesti lahjakas ja kannusti häntä suuntautumaan sille uralle. Vaikka matemaattiset opinnot loivat perustan sekä fysiikkaan että kemiaan, viimemainittu tuli hänen pääaineekseen. Innokkaana oppilaana hän kuunteli Turun Akatemian ensimmäisen kemian oppituolin hal-

tijan professori Pehr Adrian Gaddin luentoja sekä sai tuntuman tämän laboratorionkokeisiin. Vasta yhdeksäntoistavuotiaana hän matkusti Upsalaan opiskelemaan matematiikkaa, fysiikkaa, filosofiaa ja latinaa sekä "pääainettaan" kemiaa kuuluisan kemistin Torbern Bergmanin oppilaana. Tuolloin hän aloitti aineitten ominaislämpöä koskevat kokeelliset tutkimukset. Filosofian maisteriksi hänet promovoiitiin 17.6.1782 ja viivyttyään Upsalassa vielä vuoden hän palasi Turkuun jatkaakseen täällä tutkimuksiaan. Bergmanin kuoltua v. 1784 hän haki tämän virkaa, mutta ei tullut valituksi. Sen sijaan hänestä tuli ensin kirjaston amanuenssi Turun Yliopistoon 20.2.1784, seuraavana vuonna ylimääräinen adjukti (= apulais viranhaltija) filosofiseen tiedekuntaan sekä edelleen samana vuonna ylimääräinen professori.

Ulkomaanmatkoja hän teki Tanskaan, Saksaan, Hollantiin, Englantiin ja Irlantiin v. 1786

- 88 tutustuen tuolloin useisiin johtaviin kemisteihin, kuten esim. toimiessaan Englannissa Adair Crawfordin kanssa ominaislämpötutkimusten parissa. Lontoossa häneltä valmistui tutkimus "Rautamalmien koetuksesta märkää tietä" aloittaen myös tutkia jään ominaislämpöä. Vuonna 1804 hän sai kutsun Saksaan Göttingenin yliopistoon kemian professoriksi, mutta hän ei ottanut tehtävää vastaan. Suuriin ranskalaisiin tutkijoihin Lavoisier'hen, Morveauhun ja Bertholet'hen hän tutustui kirjallisuuden välityksellä ollen vuosikautia kirjeenvaihdossa heidän kanssaan.

Ulkomailta palattuaan Gadolin sai pysyväälle virkavapaalle jääneen professori Gadd'n tehtävät ja valtuuskirjan kemian professorin viran perimiseen hänen jälkeensä. Gadd'n kuoltua tuli hänestä varsinaisen kemian professori 11.8.1797. Hän toimi myös kahdesti Yliopiston rehtorina ja monissa muissa Yliopiston luottamustoimissa. Vuonna 1797 Gadolin perusti kuninkaan luvalla lankonsa kanssa Turun luostarikortteliin laboratorion, jossa hän ensimmäisistä kemian professoreista koko maailmassa teetti ylioppilailta harjoitustöitä, vaikkakin erään tiedon mukaan se olisi ensisijaisesti ollut tarkoitettu keinotekoisien mineraaliveden valmistukseen. Koska Yliopistolla ei kuitenkaan ollut omaa laboratoriota (valmistui vasta v. 1815) hän antoi opiskelijoitten tehdä harjoitustöitä omassa "limonaatitehtaasaan". Harjoitustöitä hän piti ensiarvoisen tärkeänä kemian opiskelussa ja hän kirjoitti harjoituskirjan "Inledning till chemien". Perustellusti voidaan Gadolinin ansioksi lukea kemian muodostumisen itsenäiseksi tutkimusaineeksi. Nk. Kaskenahteen päällä Turun Kaskenkadulla on kivimuurissa laatta, jossa on suomeksi ja ruotsiksi teksti: "Tällä paikalla luostarikorttelin talossa 161 sijaitsi mainehikkaan suomalaisen kemistin Johan Gadolinin laboratorio vuosina 1797 - 1814" .

Gadolinin suuret tieteelliset saavutukset voidaan kiteyttää kolmelle tärkeälle sektorille:

- Jo edellä mainituilla ominaislämpötutkimuksilla hän oli saavuttanut kansainvälistä mainetta. -Palamisilmion tutkimiseen hän osallistui v. 1780 - 90 keskusteluihin sen luonteesta. Ranskalainen Antoine Laurent Lavoisier oli esittänyt palamisen olevan aineen yhtymistä happeen

eikä flogistonin erkanemista siitä (= aine jonka oletettiin poistuvan palamistapahtumassa). Gadolin omaksui ensin ranskalaisen esittämän kaltaisen teorian aineen yhtymisestä happeen ja samalla flogistonin yhtyvän lämpöön ja valoon. Hänen oppiinsa monet nojautuivat vielä myöhemminkin kun Gadolin itse oli jo kallistunut ranskalaisen teorian kannalle. - Metallien ja suolojen analyysin kehittäminen.

Gadolin piti tärkeänä kokeitten suorittamista tähdentäen ilman niitä tehdyt johtopäätökset täysin arvottomiksi. Niinpä eri tutkijojitten kehittämien hypoteesien eli olettamusten sekavuudesta oli jokaisen luotava oma käsityksensä. Sen ajan usein alkeellisin välinein oli tartuttava suuriin asioihin. Oli vain luonnollista, että kiistoja syntyi eri ajatussuuntien välillä. Gadolin itse piti totuutta tärkeimpänä päämääränä välittämättä kuka sen löysi ja kuka sai siitä kunnian. Hänen omia töitään tarkasteltaessa on voitu todeta, että hän on useita kertoja ehtinyt edelle niitä, joiden osaksi lankesi kunnia.

Tarua, vaiko totta?

Uusi Aura kirjoitti v. 1906 muukalaisista sukunimistä:

"Nimenmuutoksia tapahtui vanhoina aikoina usein. Vanhana juttuna kerrotaan, että kun Iso-la-niminen talonpoika noin 300 vuotta sitten tuli kouluun, antoi Turun Katedraalikoulun rehtori hänelle nimeksi Isolin. Poika rupesi lukemaan latinaa ja otti silloin, kun iso on latinaksi magnus, nimekseen Magnulin. Alkoi sitten lukea Kreikan kieltä, josta otti nimekseen Megalin (Megalos kreikankielessä iso).

Ruvettuaan lukemaan hepreankieltä, jolla kielellä iso on gadd, otti poika nimekseen Gadolin. Tämän kanta-isän pojanpoika oli etevänä matemaatikkona ja fyysikkona tunnettu Turun piispa Jaakko Gadolin (1719-1793) ja tämän poika mainehikas kemisti Johan Gadolin (1760-1852).

Kaksi kertaa on suvun jäseniä aateloitu: Tuomiorovasti Gustaf Gadolinin lapset nimellä af Gadolin ja etevä kivennäisten tutkija kenraaliluutnantti Axel Gadolin.

Maunulan talon isännästä, Antista, joka eli 1600 -luvulla, polveutuu Gadolinin suku. Samaan sukuun kuuluu Oulun läänin nykyinen vt. kuvernööri översti Guido Gadolin".

Jukka Marttila

mukseen. Erään näistä nimesivät sveitsiläinen Jean-Charles de Marignac ja ranskalainen F. Lecog de Boisbaudran v. 1886 gadoliniumiksi (n:o 64 luettelossa).

Rautamalmeja analysoidessaan hän havaitsi keltaisen verilipeäsuolan kaliumferrosyanidin rautayhdisteeksi. Tämä huomio oli erittäin tärkeä, koska tekemissään kokeissa hän määrittä ensimmäisenä titraamalla l. mittaliuoksia käytämällä raudan määrän.

Johan Gadolin toimi usealla muullakin mm. kulttuurin alalla. Hän oli yksi Turun musiikaalisen seuran perustajista ja Suomen Talousseuran perustamisen aloitteentekijä laatien myös ehdotuksia Suomen taloudellisen elämän kohottamiseksi. Hän julkaisi myös käytännön kemiaan mm. viinanpolttoon liittyviä kirjoituksia Suomen talousseuran lehdessä.

Johan Gadolin tuli myös huomioiduksi lukuisin tavoin:

-Juhlamaisteri Helsinki 21.6.1832, Upsalassa 14.6.1833 - Lääketieteen Kunniatohtori Yliopiston riemujuhlassa v. 1840 - Vladimirin IV lk. tähti 24.12.1810 - Annan tähti 15.3.1825 - Vladimirin III lk. ritari 3.7.1840 - 15 ulkomaisen tieteellisen seuran jäsen - Åbo Academi kunnioitti häntä nimeämällä uuden kemianlaitosrakennuksen Gadoliniaksi v. 1969

Vuonna 1843 hänet valittiin Suomen Tiedeseuran ensimmäisten kunniajäsenten joukkoon ja vuonna 1910 seura julkaisi juhlapainoksen hänen tärkeimmistä julkaisuistaan. Suomalaisten Kemistien Seura perusti 1936 kultamitalin, Gadolin-mitalin, jossa on hänen korkokuvansa ja myös hiukkanen gadoliniumia.

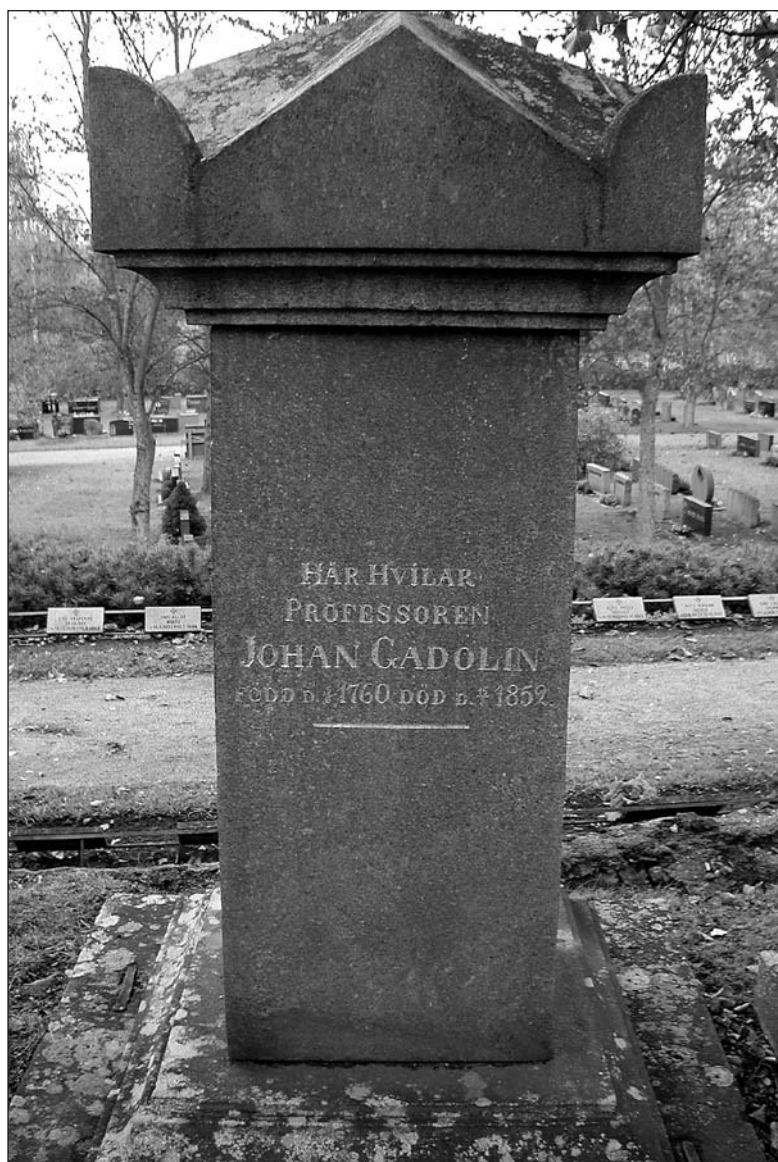
Tässä yhteydessä on mahdotonta luetella kaikkia tärkeitäkin Johan Gadolinin saavutuksia, mutta varmasti riittävästi hänen nimeämisekseen "Suomen Kemian Isäksi". Turun palon jälkeen v. 1827 hän vetäytyi Vihtiin ja sitten Mynämäelle maatilalleen Sunilan Kartanoon, missä hän kuoli 15.8.1852 sekä haudattiin Mynämäen

kirkkomaalle sukuhautaan.

Kun sodasta selvittyäni aloitin apteekkiopilaana Mynämäen apteekissa oli minulla jälkeenpäin ajatellen ilo ja kunnia vieraillla v. 1947 Sunilan Kartanossa tri Gabriel Palanderia tapauksessa täysin tietämättömänä silloin kenen entisessä kodissa olinkaan käynyt. Kiitollisena siitä ja vaatimattoman oman kemian oppini saaneena tervehdin lämpimästi kaikkia mynämäkeläisiä tai pitäisikö sanoa wirmolaisia, kun kerran on kysymys Wirmo-Seuran I julkaisusta.

Eura 19.09.2002

Pentti O. Vanamo , apteekkari

Johan Gandolinin muistomerkki Mynämäen hautausmaalla

Matka muinaisuuteen - ajan rattaila

Ajan salaisuus

Sama aurinko, sama taivas, vanha tuttu tuuli, metsän ja meren tuoksu sumuisina aamuina tai linnun laulu valoisessa kesäyössä, kuin kivikaudella, kuin rautakaudella, kuin nyt. Mitä on aika maalle, merelle tai ilmalle. Mitä on aika ihmiselle. Mitä on aika eläimille. Mitä se merkitsee. Me asumme pallolla, joka kiittää avaruudessa, jonkinlaista kehää kaiken lisäksi, vaikkakaan emme ole tienneet sitä kovin kauaa. Mitä on aika?

Kalelan Myllynummen muinaiset asukkaat tuskin osasivat kuvitella niitä koneita, jotka tulisivat kuuden tuhannen vuoden päästä kaimaan heidän asuinpaikkansa sorakuopaksi. Tai mistäpä sen tietää. Ehkä heilläkin oli Jules Vernensä. Mynäjokilaakso velloi tuolloin vielä merenä ja maisemat siellä muistuttivat niitä, joita tänään näemme Vehmassalmen ympärillä. Kenties sen rannoilla olevien kesämökkien betoni- ja kiviperustat ovat avaruudesta tulleen muinaistieteellisen toimikunnan ihmeteltävinä joskus 10 000 vuoden kuluttua. Ehkäpä tämä arvelu pitäisi hakata kivitaluun jonkinlaisin kuvamerkein, jotta sen voisi joku joskus lukea. Todennäköisesti se kuitenkin tulkittaisiin kultti- tai uhrimenoihin liittyneeksi alkeelliseksi symboliikaksi, jos sattuisi löytymään.

Kiehtova maailma

Luulen, että monia historiasta tai esihistoriasta kiinnostuneita kiehtoo eniten menneisyyden arvoituksellisuus. Luultavasti me kuitenkin

teemme siitä arvoituksellisemman kuin se olikaan, mutta mitäpä tuosta. Menneisyyden ymmärtäminen auttaa hahmottamaan omaa maailmaamme, tätä päivää jossa elämme. Nykyisyys ei ole irrallaan vaan tiukasti sidottu menneeseen, samoin kuin tulevaisuuskin. Kehitys juontaa sarjasta sattumia, ehkäpä sattumia vain näennäisesti. Mitenkähän mahdettiin aikanaan keksiä pronssi tai rauta. Tarkkoja tietoja asiasta ei tietenkään ole. Ei ole muistiinpantuja kirjoituksia, ei juurikaan tarinoita. No, Kalevalassamme kerrotaan kyllä raudankin synty, ja on siinä tarinassa paljon perääkin. Lukekaapa.

Sitä luulee, että ennen oli ehkä hyvin. Eleltiin kiirettömässä maailmassa. Metsästä saatiin riistaa, pellostä viljaa ja vedestä kalaa. Parahulmaisesti niin varmaan olikin. Ei ollut edes verokarhua, mutta saattoi tulla vihulainen joka poltti talon, ryösti vaimon, pieksi isännän ja katkoi sukset. Kuka korvasi, kun ei ollut vakuutusta. Ja talvi tuli armotta. Ei auttanut kuin lähteä kostamaan, kernaasti muiden samanmielisten kanssa. Niistä syntyivät tarinat ja tarunhohtoinen menneisyys. Kärsitty tuska unohtui ja sai

Kuusijuomaa kuusikossa Andurin Erämailla. Kuva Jouni Taivainen

sankarikehän. Ehkäpä me tarvitsemme menneisyyttä elääksemme omaa nykyisyyttämme. Kuten joku on sanonut; historia on osoittanut, että me emme opi siitä mitään, mutta toisaalta se on ainoata mitä meillä on.

Pienet aikamatkat virkistävät

Kehitys aiheuttaa aina aikanaan vastareaktion, ehkä paluun johonkin tai johtaa ainakin arvojen puntarointiin. Usein sitä on vaikea huomata ja varsinkaan tietoisesti osata ajatella, kyseessä lie-nee paremminkin "ajan henki", jotain on ilmassa ja se tarttuu yhä useampiin. Ilmiö voimistuu, elää aikansa, ehkä kauankin, saattaa jalostua, hiipua tai hävitä näkymättömiin. Kuka tietää. Jotenkin tuntuu siltä, että ainakin länsimaissa on jo pitkään ollut kehittymässä jonkinlainen kaipuu menneeseen. Helposti ajattelisi, että se johtuu nykyisestä kiireisestä elämänrytmistä. Ajatellaan, että muinaisina aikoina elämä oli toisenlaista, alkuvoimaista ja väkevää. Voi oli voita ja liha rasvaista, oluttakin piisasi ainakin juhlapäivinä. Sellaiseen elonhetkeen on mukava heittäytyä hetkeksi. Olla viikinki ja purjehtia Ilmajokea pitkin kohti Novgorodia, elää viikko rautakauden elämää tanskalaisessa muinaisky-lässä tai vieraila 1000 -luvun erämaassa wirmo-laisen Andur Väkevän ansapolulla. Kaikki tämä on nykyään mahdollista.

Kehityksen kelkassa pyrimme olemaan

Moni lienee huomannut, kuinka meillä Vakka-Suomessakin on muutaman viime vuoden aika-na pyritty kehittämään esihistoriaan nojautuvaa matkailuelinkeinoa. Kyseessä ei suinkaan ole mikään irrallinen ilmiö tai päähänpisto, vaan yleiseurooppalainen ilmiö. Emmekä me Suomes-sakaan yksin ole. Esihistoriaan liittyviä matkailu-kohteita ja muinaiskyliä on nousemassa eri puo-lille Suomea. Niitä on etelästä pohjoiseen ja idästä länteen. Esihistorian ja keskiajan harrastaminen on nousemassa erittäin suosituksi jopa nuorten keskuudessa. Aika hämmästyttävää, kun tiede-tään, että aikaisemmin historia on kiinnostanut lähinnä varttuneempia ihmisiä. Tarjonta on siis lisääntymässä, mutta toisaalta asiantuntemus on vielä melko harvoissa käsissä. Niinpä tarvi-taan asiaan kuuluvaa koulutusta. Tämän osalta voimme Mynämäellä röyhittää rintaamme, sillä olemme ensimmäisinä ja ainakin vielä ainoina Suomessa saaneet käsi- ja taideteollisuusoppi-laitokselle uuden muinaistekniikka-artesaani koulutuslinjan jonka ensimmäinen vuosikurssi tuli sisään tänä syksynä. Opetuksen tavoitteena on tuottaa alalle asiansa osaavia käsityöläisiä, jotka voivat vastata esim. esihistoriamatkailun asettamiin haasteisiin oikeaoppisten korujen, vaatteiden, rakennusten, kulkuneuvojen yms. valmistuksessa tai toimia vaikkapa erilaisten

Pronssikautinen hiidenkiuas Mielismäen laella. Kuva Jouni Taivainen

muinaistekniikkakurssien vetäjinä tai hyödyntää rikasta esihistoriallista aiheamaailmaa nykyisessä muotoilussa ja esinesuun-nittelussa. Mahdollisuuksia on monia, vain oma mielikuvitus asettaa rajat. On jännittävää nähdä kuinka onnistumme löytämään unohtuneet taidot kaikkine vivahteineen uudelleen. Hetkessä se ei varmasti käy, mutta se tekee retkestä mielenkiin-toisen.

Jouni Taivainen

Kiusala

Kansikuvamme esittää Tursunperässä sijaitsevaa Kiusalan taloa. Sen julkisivu tienpuolella on kutakuinkin säilynyt alkuperäisessä asussaan, mutta pihanpuolelle on myöhemmin rakennettu kahden kuistin väliin uusi keittiö. Hirsinen pää-rakennus on 1850-luvulta ja vuonna 1929 nuori kansantieteilijä Kustaa Wilkuna vertaili sitä pohjalaisiin talonpoikaistaloihin. Eroja kuitenkin löytyy. Kahden kuistin olemassaolo viittaa alun perin paritupaan, jolloin siitä on syntynyt lisärakentamisella nykymuotoinen kiinteä kokonaisuus. Mynämäen tulipalossa vuonna 1933 Kiusala oli lähellä tuhoutua. Muut rakennukset Mynäjoen ja Kiusalan välisellä alueella paloivat täydellisesti. Kiusalan sammutusveden saanti oli kuitenkin paremmin turvattu, kun meijeristä saatiin puuputkea myöten vettä. Maahan upotettu puuputki oli ollut käytössä jo pitkään ajalta, jolloin Mynämäen meijeri rakennettiin Kiusalan maille. Vanhan perimätiedon mukaan alueella olisi sijainnut käräjäpaikka ja on arveltu, että Kiusa-nimi juontaisi juuri tästä. Vanha sanonta kuulukin: "Kiusaa se on pienikin kiusa" Myös vanhoissa veroluetteloissa esiintyy nimi Kiusa.

Nykyisessä kaavassa Kiusala sijaitsee suojelu-alueella ja sitä isännöivät Eeva ja Sauli Hirvola. Suvun haltuun tila tuli oston kautta vuonna 1890. Sitä ennen omistajat vaihtuivat tiheään. Omistajista taaksepäin mainittakoon: Kustaa Malen, Kustaa Hämölä, Konstantin Bohm, Edvard Mattsson Moisio ja Matts Mattsson.

Historian havinaa

Kiusalan taloon liittyy myös runsaasti mynämäkeläistä kulttuurihistoriaa. Pitäjän ensimmäinen maakauppias, Anders Robert Berg synt. Paraisilla 1835, aloitti kaup-

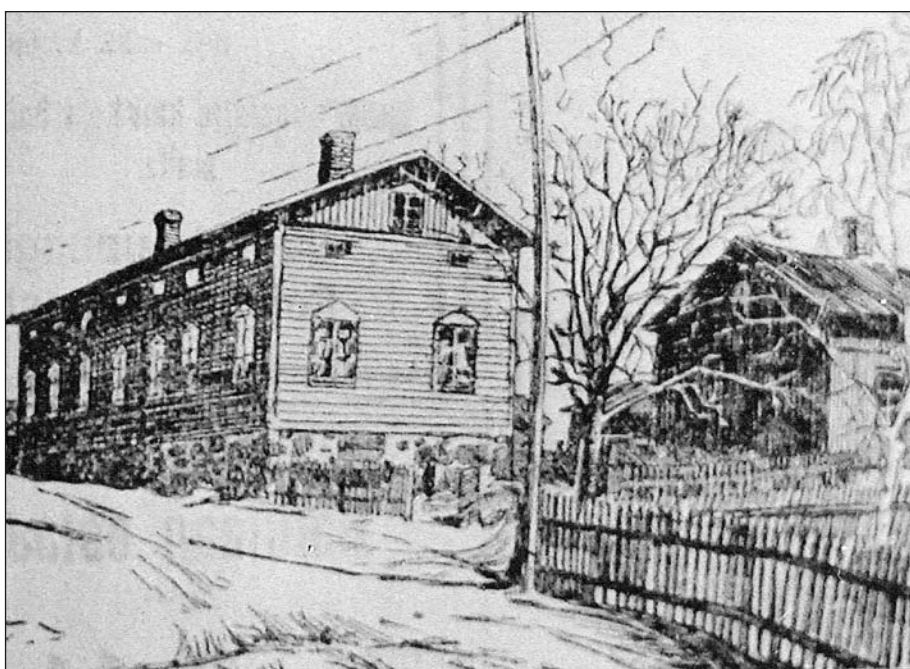
pansa vuonna 1869 Kiusalassa. Myöhemmin monet muutkin kauppiat ovat toimineet tässä talossa. Myös Mynämäen Osuusliike rl. oli evakossa Kiusalan talossa, kun oma kiinteistö menetettiin Mynämäen palossa vuonna 1933. Onpa talossa pidetty kestikiavariakin 1800-luvulla.

Vakka-Suomen kiertävä Maamieskoulu tuli toisena työvuotenaan Mynämäkeen ja sijoitettiin Kiusalan taloon. Lukuvuosi aloitettiin 4.11.1907 Kiusalan talossa 27 oppilaan kouluna agron. Selim Liipolan johdolla. Tämän jälkeen vuorossa oli Vehmaa, josta tulikin Maamieskoulun pysyvä sijoituspaikka. Kun August Hirvola osti vuonna 1906 Kallisten kartanon, jäi Kiusala asumattomaksi, ja siten sopivasti vuokrattavaksi Maamieskoululle.

Mynämäen Yhteiskoulu aloitti 1.9.1925 ja jälleen tarvittiin Kiusalan taloa. Koulu aloitti yksiluokkaisena rehtori Gunhild Jalon johdolla. Kun luokat lisääntyivät tarvittiin tiloja myös tien vastakkaiselta puolelta Keskikylän talosta. Vuonna 1930 Yhteiskoulun oppilaat pääsivät omaan uuteen koulutaloon, jossa ensimmäiset päästötodistukset jaettiin.

Kiusala on vanha rälssitila. Sen päärakennus on toiminut kestikiavarina, moneen otteeseen kauppa- ja koulutalona. Taloon kohdistuu paljon mynämäkeläistä historiaa. Muistolaatta Kiusalan seinässä kunnioittaisi oivallisesti menneiden sukupolvien työtä tällä paikalla.

Jukka Marttila

Mynämäki, Tursunperä. Kiusala
v. 1908

Länkipatjoja ja Herkku-granulaaria

Kyläkauppaa Jokisivulla 1930-luvulla

Kesäkuussa 1962 sulki T:mi A. Heino Kivikylässä ovensa viimeisen kerran. Vuonna 1906 aloittanut Heinin kauppa oli tullut tiensä päähän, kuten niin moni muu kyläkauppa tuohon aikaan. Parhaimmillaan Jokisivullakin toimi kolme kauppaliikettä samaan aikaan, Heinin lisäksi Osuusliike Tarmolan sekä Osuuskauppa Apajan myymälät. Tänäpäin kauppvoja ei ole yhtään.

Heinin kaupan tontti oli 1800-luvulla ollut Nikulan perintötalon sepän asuinpaikkana. Viimeinen seppä oli nimeltään Fredrik Erling. Vuonna 1882 Nikulan uudeksi isännäksi oli tullut Juho

Kustaanpoika, Laitilasta syntyisin. Hän vuokrasi sepän hallussa olleet maat veljelleen Samuelille, joka oli ottanut nimekseen Wallin. Samuel Wallin perusti Kivikylään kauppapuodin. Kesäkuussa 1905 Wallin tarjosi lehti-ilmoituksella kauppaansa myytäväksi paikkakunnalta muuton takia. On aika erikoista, että tontin arenttikirja ja rakennusten omistusoikeus siirtyivät tuolloin turkulaiselle viinatehtaalle, Aktiebolaget John Cowielle. Oliko kysymyksessä velan kuittaus vai jonkinlainen vaihtokauppa? Viinatehtaalla ei tietenkään ollut tarkoitus ryhtyä harjoittamaan vähittäiskauppaa Kivikylässä eikä tekemään vuokrataksvärkkiä Nikulan taloon. Niinpä 8. tammikuuta 1906 Aktiebolaget John Cowie siirsi vuokravälikirjan "maakauppias Artur Heinolle

Heinin kauppa vuonna 1909. Kivikylän tie kulkee riukuaitojen välistä. Oikealla vanha pakartupa, jonka kohdalta nyt menee oikaistu ja levennetty tie. Henkilöt ovat vasemmalta lapsenikka Alma Wessman, 3-vuotias Hannes-poika sekä kauppiaspariskunta Hilda ja Artturi Heino.

Wehmalaisten kylästä Karjalan kappelia” sekä myi “asuinrakennuksen sisältävä kauppapuodin ynnä neljä muuta lämpiävää huonetta ja eteisen sekä kaikki sanottuun rakennukseen kuuluvat ulkokuoneet, nimittäin kaksi pihattoa, vaja, lato, talli, pirtti ja porstua, kellari, makasiinit sekä liiteri”. Kustaa Arttur Juhonpoika Nivari Karjalan Ketelisistä ja Hilda Kaarlentytär Mäkilä Karjalan Sairisten kylästä oli vihitty joulupäivänä 1904, jolloin he ottivat nimekseen Heino. Molemmat olivat 25-vuotiaita, kun he vuoden 1906 alussa ryhtyivät pitämään kauppaa Mynämäen Kivikylässä Samuel Wallinin aloittamassa puodissa omissa rakennuksissa mutta vuokramaalla. Hilda yhdisti Jokisivulle sekin, että hänen äitinsä Johanna oli Kivikylän Kitolan tyttäriä. Kaupanpidon ohella Heinot harjoittivat maanviljelystä. He ostelivat pala palalta pelto- ja metsätilkkuja niin, että pientilan kokonaispinta-alaksi lopulta muodostui 28 hehtaaria, josta vajaa 10 hehtaaria oli peltoa. Asuin- ja kauppapaikan he lunastivat omakseen 1912.

Kaupassa juteltiin ja kuultiin uutisia

Varhaisimpien aikojen tietoja ei ole säilynyt juuri nimeksikään. Sodan jälkeen virisi jätepaperin keräys, johon myös tämän kirjoittaja osallistui karkkipussien innoittamana. Vanhat tilikirjat ja tositteet katsottiin tuolloin jo tehtävänsä tehneiksi, joten ne joutivat mennä uusiokäyttöön. 1930-luvulta on jo säilynyt kirjanpitoa ja tositteita, joista voi päätellä aika paljon. Vuoden 1931 myynniksi on kirjattu 333 000 markkaa, mikä nykyarvoon muutettuna on noin 92 600 euroa (550 000 markkaa). Tästä myynti laski vuosi vuodelta niin, että vuoden 1939 liikevaihto oli rahan arvon muutokset huomioon ottaen enää puolet vuosikymmenen alun tasosta. Vuonna 1934 Heinon päärakennus korjattiin perusteellisesti, mihin liittyi myös kauppahuoneiston oleellinen uudistaminen. Kaupassa uusittiin myyntipöydät, “tiskit” ja kaikki hyllyt. Sen ajan mallin mukainen näyteikkunakin tehtiin. Tässä muodossa kauppa sitten toimikin aina lopettamiseensa asti. Valintamyymälöistä ei nähty untakaan. Kauppias apulaisineen odotteli ostajia myyntitiskinsä takana. Tiski rajasi lasivitriineillä varustetun toisen myyntipöydän kanssa asiakkaille noin neljänneksen kauppahuoneen koko tilasta. Puotiin tulijaa tervehti valjasnahan ja

sillin omalaatuinen tuoksu, johon sekaantui mausteiden, kahvin ja kuivattujen hedelmien aromia. Kauppaan ei tultu vain tekemään ostoksia, vaan usein jäätiin juttelemaan ja kuulemaan uutisia, juorujakin. Jos penkkutilaa ei riittänyt, varsinkin miehet saattoivat, usein pilsneripullo kädessään, istahtaa köysirullille, joita pidettiin asiakastilassa. Siellä olivat myös hevosenkengät omassa telineessään ja kookas sillitynnyri heti ovensuussa. Rehut, rakennustarvikkeet ja muu raskas tavara puolestaan säilytettiin makasiinissa, ulkovarastossa, mutta näyttille saatettiin tuoda vaikkapa savupeltejä, leivinuunin ja tulipesän ovia, hellanrenkaita ja jopa kokonaisia paistinuuneja. Koska hevonen oli lähes ainoa vetopeli, oli kaupan seinillä koukuissa monenmoista tarviketta, joista nykyihmisellä ei enää ole käsitystä. Oli länkipatjoja, valkkuja, niska-hihnoja, mäkivöitä, rahkeita, ohjaksia, tamppeja, päitsiä, kuolaimia, ratuslukkoja ... Vitriinitiskissä lasien alla säilytettiin nappeja, neppejä, sukkanauhoja ja vetoketjuja. Oli mustepulloja, mustekynänteriä ja kynänvarsia, lyijy- ja kosmoskynistä puhumattakaan. Puusepän kyniä sanottiin salvumiehen kyniksi, millä viitattiin hirsihommiin. Oli Mustan Pekan kortteja yhtä hyvin kuin katekismuksia ja virsikirjoja. Saippuoitakin oli tarjolla useita laatuja jopa samanaikaisesti. Vuonna 1932 saippuat olivat Ilonaa tai Ehoa. Salon Alli oli sekin saippuaa mutta Havin Maija pyykkipulveria. Desinfiointiaineena käytettiin lysolia ja pyykin liotukseen ja saippuan valmistukseen lipeäkiveä. Teurastukset nimitäin tehtiin suurelta osin vielä kotona tiloilla ja teurasjätteet keitettiin saippuaksi.

Kauppias punnitsi, mittasi ja laski

Pääosa tavaroista oli sinisiksi maalatuilla hyllyillä kauppiaan selän takana ja usein niin korkealla, että tuon tuostakin tarvittiin tikkaita. Maalaiskauppa oli nimenomaan sekatavara-kauppa, jossa myytiin mitä tahansa ihmisten tarvitsemaa. Vuoden 1935 inventaarioluettelo kertoo, että esimerkiksi kangaspakkoja oli 28 eri laatua diagonaalista kretonkiin ja lakanakan-kaista flanelliin. Vielä 1930-luvulla maaseudulla oltiin hyvin omavaraisia. Leivottiin omasta viljasta, teurastettiin kotona, säilöttiin puutarhan tuotteet ja metsän marjat. Voi kirnuttiin itse tai tuottajat ostivat sen suoraan meijeristä. Kaupan

Sokeritehdas Helsingissä että Auran Sokeritehdas Turussa. Toppasokeria varten oli myyntipöydässä oma kookas laatikkonsa ja sitä lohkottiin erityisellä sokerikirveellä. Lohkominen oli taitoa vaativaa, ettei koko toppa olisi mennyt siruiksi. Kotona sitten lohkot pienitettiin sokerisaksilla.

Kahvista myytiin iso osa paahtamattomana ja irtotavarana. Niinpä kaupasta sai ostaa myös paahtimia, "brännäreitä", sekä pyöreää että nelikulmaista mallia. Niinikään tarjolla oli polvien välissä veivattavia tai seinään kiinnitettäviä kahvimyllyjä. Kaupan omiin varusteisiin ei nimitäin kahvimylly vielä kuulunut. Heinolla myytiin 1930-luvun alussa A.M. Fredriksonin, Kahvi

Oy:n ja Pauligin kahvia sekä yllättäen myös K-kahvia, vaikka Kesko Oy perustettiin vasta kymmenkunta vuotta myöhemmin. K-kirjain tuli Kauppiaitten Teollisuus Oy:n nimestä. Puoli kilo paahtettua kahvia maksoi noin 23 markkaa, nykyarvoltaan 6,30 euroa eli 37,50 markkaa. Hinta on lähes kolminkertainen nykyhintaan verrattuna.

Suolaa, suolaa, enemmän suolaa

...

Suolaa käytettiin uskomattoman paljon. Lihat ja kalat säilöttiin suolaamalla ja erityisen paljon tarvittiin suolaa heiniin, kun ne korjattiin latoihin. Niinpä Heinon kaupassakin oli erityinen suolamakasiini, johon vuosittain ostettiin 10 000 kilo karkeaa suolaa, joinakin vuosina enemmänkin. Suola tuli Gadizista Espanjasta Maakauppiaitten Osakeyhtiön välittämänä rautateitse Mynämäen asemalle. Joinakin vuosina suolaa oli tuotu jopa laivalla Vehmaan Rautilaan. Oli siinä hevosilla rahtaamista ennen kuin kaikki oli Kivikylässä.

1930-luvulla suuri osa kaupan jauhoista oli ulkomaisia. Vehnäjauhot Golden King ja Gold Medal olivat ilmeisesti englantilaisia ja Cream of the West varmastikin amerikkalaisia. Jopa Bulgariasta tuli Varna-merkkisiä jauhoja. Vaasan Vaakuna, Leijona ja Herkku-granulaari olivat puolestaan

Päärakennus korjattiin vuonna 1934. Tämä kuva on joulun ajalta 1960, puolitoista vuotta ennen kaupan lopettamista.

kotimaisia. Elovena-kauraryyni, yksi maamme vanhimmista tuotemerkeistä, on ollut olemassa jo vuodesta 1925. Myös Korvensuun Tehtaat Oy, maanviljelyskoneistaan tunnettu, on yllättäen toimittanut Heinolle muutamia satoja kiloja kauraryynejä vuonna 1933. Riisiryynit tuotiin Burmasta sadan kilon säkeissä, mutta kalja- ja mämmimaltaat paljon lähempää, Vammalasta, Liedosta ja Laihialta. Kaloista oli suosituin Islannin silli, mutta myös suolasilakkaa myytiin sekä anjovista, eniten Amiraalia. Aina jouluksi tuli paali kuivattua seitiä, josta emännät sitten liottivat livekalansa. Tuoreita hedelmiä ei 1930-luvun alkupuolen valikoimiin yleensä kuulunut, mutta tässäkin joulu teki poikkeuksen. Esimerkiksi jouluksi 1934 myytiin kaksi laatikollista ulkomaisia omenoita ja yksi astia viinirypäleitä. Appelsiineja kysyttiin niin vähän, että niitä ostettiin muutama kilo kerrallaan Aittomaalta Mynämäen kirkolta. Tuoretta sipulia oli aina

saatavissa. Karamelleista tekivät Kivikylässä parhaiten kauppansa halvemmat laadut, kuten "Huhtamäen rikkinäiset" tai Fazerin sekunda. Pikkutehtaiden edustajat myivät kauppaan "vanhan kansan kirkkokaramelleja" tai nekkuja. Ilmeisesti jouluna 1932 jokisivulaisten kuuset notkuivat makeisista, joulukuusen karamelleja kun oli myyty peräti kahdeksan kiloa. Ester Toivosen voittoakin osattiin käyttää hyväksi, koska Kivikylässäkin myytiin Miss Europe -suklaalevyjä. Kansallisuusaate puolestaan kuvastuu Kalevala-toffeesta. Ainakin jo vuonna 1932 olivat valikoimassa nykyäänkin tutut pastillit Pectus, Läkerol ja Sisu. Sitä vastoin Kaarlo ja Mentos ovat jo poistuneet markkinoilta. Heinäaikaan kysyttiin Albert Engmanin Kaljapanimon kaljaa, jota toimitettiin tuolloin 10 litran pulloissa. Auran Panimolta ostettiin pilsneriä, vichyä, limonaattia ja kuningasolutta. Laskunsa kulmassa Aura mainostaa myös Pommacia -tosivanha merkki siis sekini!

Makkaraa, mutta ei kylmälaitteita

1930-luvun kaupassa ei ollut minkäänlaisia kylmälaitteita. Kuitenkin jo vuonna 1931 oli myyty vähän teemakkarakin ja joskus harvoin

sunnuntaimakkaraa – ei siis lauantaimakkaraa. Toimittaja oli Turun Makkaratehdas - Åbo Korvfabrik, joka sittemmin tunnettiin FIBE-nimellä. Jauhelihaakin oli tullut kilo pari kerrallaan. Jos ei jauhelihaa heti myyty, se on ollut pakko suolata. Makkarat vietiin yöksi viileään kellariin. Ehkä ihmisten vatsat siihen aikaan kestivät pikku pöpöjä paremmin kuin nykyään. Artturi Heinolla oli oma leipomo, "pakartupa". Kysyntä lienee kuitenkin ollut niin vähäistä, että toiminta ei kannattanut. Ainakin jo vuoden 1932 lopussa palmikoita, wiineriä ja sihtipullaa toimitti V. Heinosen Leipomoliike Raunistulasta. 1930-luvun savukkeet olivat Työmies, Saimaa, Klubi 1, 7 ja 105, Liberty ja Jehu sekä Rettigin valmistama ihmeellinen merkki Mitä Tupakkia Poltat. Oli myös Pikku-Saima ja Pikku Kerho. Piipputupakka oli Proberaria. Hieman karmaiseva oli piipputupakka, jonka nimi oli Viisi sinistä veljeä. Rehujauhoilla oli hauskoja nimiä. Jo vuonna 1932 olivat myynnissä Lempi-Ruoka ja Heruttaja. Sitten tulivat kuvaan Norma ja Pomotar. Oy Turun Munan Munitus-, Pikku- ja Kasvatus-Herkut olivat jo olemassa. Aarhus ja Imperial -soijarouheita tuotiin Tanskasta ja Englannista. Myös turkulainen Kaerlan Mylly yritteli Otso-kananrehuillaan. Nimi tuskin oli siipikarjalle kovin osuva! Mynämäkiläisiäkin tavarantoimittajia

oli. Mynämäen-Mietoisten Maanviljelijäin Kauppa Oy, joka oli perustettu vuonna 1931, toimitti väkirehuja, lähinnä soijaa, maissia ja vehnäleseitä. Yhtiön pääosakas oli 80 prosentin osuudella mietoislainen Urho Aarnio, joka sittemmin toimi muun muassa Osuuskauppa Apajan toimitusjohtajana, Oy Vehnä Ab:n myyntipäällikkönä Raisiossa sekä samoissa tehtävissä Raumalla Satavehänä Oy:ssä. Toinen mer-

T:mi A. Heinoon kauppa vuodelta 1960, jolloin sitä hoiti 16-vuotias Jyrki, Artturi Heinoon pojanpoika.

tenkin kalliita. Tuollainen 10W:n Orion-sähkölamppu maksoi 8,50 markkaa. Nykyarvoon muutettuna se teki 2,50 euroa. Taloustavara-hyllyssä oli vuoden 1935 inventaarion mukaan toistakymmentä eri hintaista emalikattilaa, kahvipannuja kahdeksaa laatua sekä "pilkkumeja" ja "karotteja" viittä laatua kumpaakin. Karotti muuten oli läkkipellistä muotoiltu suorakaiteen muotoinen uunivuoka. Paitsi että oli "pesofateja", oli erikseen myös "pesopaljuja", useita laatuja. Maitokannujakin oli kuutta sorttia.

Tavarat omilla autoilla

Vuonna 1924 Artturi Heino hankki Chevrolet-linja-auton, jolla henkilökuljetusten lisäksi sujuivat myös tavarankuljetukset. Pari vuotta myöhemmin hän hankki uuden Chevroletin ja 1928 edellisen rinnalle aikakauden mestarituotteen, Graham Brothersin. Autot myytiin kesällä 1933 Albert Lehtiselle, jolle sen jälkeen rahat maksettiin. Kivikylän linja siirtyi vuoden 1935 alusta Jalmari Aittomaalle, joka niinkään jatkoi tavarantoimituksia. Linja-autot olivat siis lähes

ainoa kauppatavaran kuljetustapa varsin pitkään. Maakauppias Artturi Heino kuoli kesällä 1935, jonka jälkeen yritys merkittiin kaupparekisteriin nimellä Toiminimi A. Heino. Vanhin pojista, Hannes, oli jo muuttanut kotoa. Kaupan pitämistä jatkoi Hilda Heino poikiensa Auliksen -kirjoittajan isä - ja Erkin kanssa. Erkkikin muutti kotoa pois vuonna 1938, joten kaupan hoito jäi yhä enemmän Auliksen huoleksi. Isäni kutsuttiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin 18.6.1941 alkaen ja sitä myöten jatkosotaan. Kaupanteko hiljeni, mutta ovet olivat ainakin aika ajoin auki vuoden 1942 lopuille, jolloin puoti oli pitovaikeuksien takia suljettava. Isoäitini oli tuolloin jo 62-vuotias ja äitini aika meni karjanhoitoon ja maatilan muihin töihin. T:mi A. Heino jatkoi jälleen toimintaansa sodan jälkeen vuonna 1948. Mutta se onkin sitten jo toinen juttu ...

*Kirjoittaja Jarkko Heino
on Artturi Heinon pojanpoika*

Kuva liittyy seuraavaan juttuun.

Näytelmäroolipelin käsikirjoittamiskurssista

Wirmo-seuran aloitteesta Mynämäen Laurin koulun ja Mynämäen Lukion oppilaille järjestettiin näytelmäroolipeliin kirjoittamiskurssi, jossa kirjoitettu näytelmäroolipeli esitetään / pelataan Laurin markkinoilla 10.8.2002.

Mitä on larppi?

Näytelmäroolipeli, tai tuttavallisemmin ilmaisuna larppi, on näytelmän kaltaista roolipeliä, jonka juonen kehitykseen voi pelaaja vaikuttaa itse. Toisinkuin näytelmä, näytelmäroolipeliä ei ole tarkoitettu yleisölle, vaan se pelataan omaksi hyödyksi ja iloksi. Näytelmäroolipeleissä on tyypillistä seikkailla rooliasuun pukeutuneena oikeassa ympäristössä sen sijaan, että käytettäisiin muun muuassa figuuri- tai pelkkää paperimallinnusta, jotka ovat käytössä perinteisissä pöytäroolipeleissä. Näytelmäroolipeli voi sijoittua nykyhetkeen, tulevaisuuteen tai niin kuin Wirmo-seuran järjestämällä kurssilla kirjoitettava näytelmäroolipeli, menneisyyteen. Onnistuneen näytelmäroolipelin järjestäminen vaatii paljon organisointityötä ja järjestelyä. On huolehdittava rahoituksesta ja muista käytännön järjestelyistä, taustatiedon hankkimisesta, hahmojen kirjoittamisesta ja koko joukosta muita tärkeitä askareita. Näytelmäroolipelit ovat toistaiseksi olleet vain pienen ryhmän huvi, mutta sen suosio on kasvamassa. On olemassa jopa liikeyrityksiä, jotka järjestävät yrityksille ynnä muille järjestöille historiallisia näytelmäroolipelejä.

Tietoa kurssista

Kurssi järjestettiin Wirmo-seuran halusta virvoittaa keskiaikaisen markkinahengen Laurin markkinoilla. Kurssia vetämään pestattiin turkulainen Ulla-Maija Nikko, jonka tehtäväksi

lankesi ohjastaa noin 15 - 20 kurssille osallistunut nuorta, joista kuusi on tullut vahvistukseksi Mynämäen lukiosta ja loput osallistujat ovat Laurin koulusta. Kurssi on ollut vahvasti kävijöiltään naisvoittoinen, vain viisi kurssiin osallistuneista ovat olleet miespuolisia. Kurssi kokoontuu yleensä keskiviikkoisin, alkuajan kohtana vaihdellen neljän ja viiden välillä ja loppuen kello seitsemän ja kahdeksan välillä. Yksi kurssikerta kesti yleensä noin kolme tuntia. Alkuvaiheessa kurssilla oli enemmän kävijöitä, mutta aktiivisuus on hivenen vähentynyt huijpentuen siihen, että paikalla oli sekaannuksen seurauksena vain kuusi kahdestakymmenestä henkilöstä ohjaajan lisäksi.

Mitä kurssilla on tehty?

Kurssilla on tärkeimpänä tavoitteena ollut kirjoittaa näytelmäroolipeli, joka kertoo 1500-luvun alkupuolesta, jolloin Kustaa Vaasa oli Ruotsin alaisuudessa olevan Suomen hallitsija. Kurssilla toisena myös tärkeänä tavoitteena on opettaa nuorille historian tuntemusta ja ensimmäiset kurssikerrat kuluivatkin lähinnä 1500-luvun historiaan perehtymiseen. Kurssin luento-osuuksissa on käsitelty noitavainoa, myöhäiskeskiajan juoma- ja syömäkulttuuria, poliittisia koukeroita, aikakauden maailmankuvaa, tapakulttuuria, uskonpuhdistuksen syitä ja vaikutuksia ja 1500-luvun ihmisten elämää yleensäkin. Taustatieto on ollut tärkeänä osana näytelmäroolipelin luomisprosessien inspiraatioina ja näytelmäroolipelin juoni kietoutuukin ovelasti uskonpuhdistuksen ja Kustaa Vaasan vierailun maininkeihin. Kurssilla on myös tutustuttu näytelmäroolipelin käsikirjoittamisen perusteisiin, jotka helpottavat kurssilaisia kirjoittamaan näytelmäroolipelin. Miten suunnitella näytelmäroolipeli ellei ole koskaan siihen tutustunut? Niinpä aivan ensimmäinen kurssikerta käytettiinkin 1480-luvulle sijoittuvaan näytelmäroolipelin pelaamiseen.

sillä hän oli odottanut sen olevan erilaista. Toisen, näytelmäroolipeliä jo aikaisemmin kokeilleen, mielestä peli oli ihan kohtalaisen hauska. Näytelmäroolipelit ja niiden suunnittelu parantaa historiasta kiinnostuneiden nuorien sosiaalisia taitoja ja opettaa nuorille vastuullisuutta sekä organisointitaitoja. Näitä taitoja on opettanut nuorten väliset vuorovaikutukset, rooliin eläytymiset, itsenäinen suunnittelu ja monet muut seikat.

Suunnittelutöiden eteneminen

Kurssilla kirjoitettavassa näytelmäroolipelissä on ollut tavoitteena, että nuoret tekisivät mahdollisimman suuren osan pelin järjestämiseen vaadittavista töistä itse. Alussa suunnittelutyö kangisteli vähän, eikä ideoita tahtonut oikein syntyä muutamien koko ryhmän keksimien perusideoiden lisäksi, mutta alkukankeudesta eroon päästyä suunnittelutyöstä on tullut nopeampaa ja sulavampaa. Hahmojen ja pelin suunnittelun ovat tehneet suurimmaksi osaksi Jussi Mäkilä ja Toni Takarautio heidän ohjaajansa Ulla-Maija Nikon ohjauksessa. Kaiken kaikkiaan hahmoja on syntynyt yhteensä seitsemäntoista kappaletta, joiden joukosta löytyy monenlaisia hahmoja vaihdellen aina linnanherrasta hulluun kerjäläiseen. Hahmot eivät kuitenkaan ole vielä tämän kirjoittamisen jälkeen valmiita vaan ne pitää vielä kirjoittaa puhtaaksi. Koska hahmot ovat eri kirjoittajien tekemiä, niissä on erilainen ulko- ja kieliasu, jotka pyritään puhtaaksikirjoittamisen yhteydessä yhdenmukaistamaan kiinteäksi kokoonpanoksi.

Kirjoitustyön lisäksi näytelmäroolipelin järjestämiseen tarvitaan paljon käytännön järjestelyjä. Etenkin historiallinen näytelmäroolipeli vaatii lukuisia rooliasuja. Kurssin tytöt valmistavat omat pukunsa itse. Kolmen tytön ryhmä, johon kuuluu Hanna Kärkkäinen, Ramona Pulli ja Anu Karhunen, on vastuussa miespuolisten henkilöiden ja kurssille vielä osallistumatta olevien rooliasujen valmistamisesta ja suunnittelusta. Kaiken tämän lisäksi nuoret ovat ottaneet vastuulleensa tapahtuman rahoittamisen järjestämisen. He yrittävät omin avuin kerätä sponsoreita, joita tulee toivon mukaan olemaan mittavin määrin ja jotka voisivat rahallisesti avustaa kurssitoiminnan ja näytelmäroolipelin toteutumista.

Retkeilymarkkinat

20.04.2002 Pidettiin Mynämäessä retkeilymarkkinat, johon osallistui lukuisia retkeily-yrityksiä ja -seuroja eri puolilta Vakka-Suomea. Mukana oli myös Wirmo-seura, joka halusi esitellä erilaisia seuran järjestämiä toimia. Tapahtumassa oli Wirmo-seuran järjestämää näytelmäroolipelin kirjoittamiskurssia edustamassa kurssin ohjaaja Ulla-Maija Nikko, Hanna Kärkkäinen, Jussi Mäkilä, Anna-Sofia Vainio sekä Sirja Ängeslevä. Markkinoilla edellä mainitut henkilöt pukeutuivat 1500-luvun henkisiin vaatteisiin ja jakoivat tietoa kurssin toiminnasta. Suureksi ihmetykseksi myöhäiskeskiaikaisesti pukeutuneet henkilöt eivät herättäneetkään niin paljon huomiota kuin oli odotettu ja vain ani harva ohikulkijoista kyseli pukeutumisen syitä tai tietoja kurssin toiminnasta. Markkinoilla oli myös vanhanaikaisesti pukeutuneiden kurssilaisten mahdollista maistaa muinaisruokaa körpääkää, joka oli ruisleivänpäältä nautittua lanttua, sianlihaa ja sipulia sekä käydä kirkkokierroksella, jossa esiteltiin Mynämäen kirkkoa ja sen historiaa. Ilma markkinoilla oli mitä mainioin ja se takasi viihtyisän lauantai aamupäivän nuorille sekä runsaan kävijämäärän.

Laurin markkinat

Varsinainen näytelmäroolipeli, jota kurssilla on kirjoitettu ja tehty, pelataan Laurin markkinoilla 10.8.2002. Siellä 1500-lukuinen markkinahenki herätetään jälleen eloon ja munkit, linnaherrat ja huovit voivat jälleen hetkeksi palata tähän aikaan. Tapahtumaa elävöittämään on kaavailtu loistavien pukujen lisäksi vanhanaikaisia käsi-työläiskojuja ja kenties keskiaikainen ruokailu muinaisruokineen. Vanhan Laurin koulun vieressä olevalle puistolle nousee keskiaikainen miljöö loistavaan ympäristöön historiallista näytelmäroolipeliä ajatellen. Toistaiseksi on ollut ongelmia saada miespuolisia henkilöitä osallistumaan peliin, mutta tehokkaan mainoskampanjan pitäisi auttaa. Sekä Laurin koulun että Mynämäen Lukion seinille on ripustettu mainosjulisteita siinä toivossa, että saataisiin lisää miespuolisia pelaajia.

Jussi Mäkilä

Sadan vuoden takaa

...Lehtien kertomaa

Rauman Lehti 19.7.1898

Uusi liikeyritys. Eräs yhtiö rakennuttaa suurenlaista sahalaitosta maantien varrelle Mynämäen ja Laitilan välille ns. Pyhäsilän viereen. Paikka muuten on metsäistä ja asumatonta, mutta aikojen kuluessa voi siihen muodostua koko pieni kyläkunta. Huomattava myöskin on, että mainittu saha tulee sijaitsemaan suurenlaisen joen varrella, jota myöten kesäisin uitetaan paljon tukkeja. (Huom! kyseessä on Pyheen Höyrysaha, josta tuli Mynämäen suurimpia veronmaksajia vuosikymmeneksi).

Uudenkaupungin Sanomat 5.4.1900

Kuolema tarjona. Viime sunnuntaina ilta-päivällä alkoivat Juvan kauppias Granroos Mynämäeltä sekä saman pitäjän Kivikylän kauppias Wallinin 15 vuotias poika hieroa revolverin vaihetuskauppaa. Siinä revolvereja koetellessa laukesikin Granroosin revolveri sillä seurauksella, että luoti sattui Wallinin reiteen. Poika tuotiin Uuteenkaupunkiin saamaan lääkärin apua.

Uudenk. Sanomat 1.5.1900

Maapoliisit. Ylimääräiseksi poliisikonshtaapeliksi Mynämäen nimismiespiiriin on kuvernööri määrännyt maakauppias Juho Oskar Wiitosen, jonka etupäässä tulee ylläpitää järjestystä Mynämäen kirkontienoilla olevissa kylissä.

Uudenk. Sanomat 11.8.1900

Uusi apteekki. Uudenkaupungin apteekille on avattu haaraosasto Mynämäellä.

Uusi Aura 24-25.8.1900

UA-lehden tilasto (ote). Lehteä on painettu yhteensä 8850 kpl riittääkseen kaikille tilaajille. Mynämäkeen 56 kpl, Mietoisiin 20 kpl, Nousiaisiin 37 kpl, Vehmaalle 80 kpl... Uutta Auraa lukee varakkain ja muissakin suhteissa edistynein osa Lounais-Suomen väestöä.

Uusi Aura 11.10.1900

Mynämäen varsinaisessa kuntakokouksessa t.k. 8 p:nä päätettiin (mm.). Kestikievarin pitoa kunnassa, joka toisen kerran oli ollut

huudettavana, päätti kuntakokous puoltaa talollinen Pekka Sillanpäälle Mäenkylästä. Päätettiin ostaa Ihalaisten Hannulan talo kansakoulurakennukseksi Ihalaisten piiriin, josta viime kuntakokouksessa valittu tarkastuskomitea antoi tarkastuskertomuksensa. Kaupan tekijäksi myyjän kanssa valittiin samainen komitea.

Uusi Aura 14.12.1900

Maanmittarin kokouksesta, joka pidettiin Mynämäellä t.k:n 5 p:nä (ote). Tuskin löytyy lähipaikoilla jaon puolesta niin epäonnistunutta pitäjää kuin Mynämäki, Mietoinen ja Karjala ovat. Ja kaikkein suurin epäkohta on juuri Karjalassa, sillä mynämäkeläisten ja Mietoisten maita löytyy Karjalassa suuri määrä, joten Karjalan maat ovat tulleet viskatuiksi sinne tänne. (Huom! Jaolla tarkoitetaan isojakoa)

Uudenk. Sanomat 20.12.1900

Kaikki Mynämäen kauppiaat, luvultaan 13, ovat keskenään päättäneet, etteivät tästä lähtien kundeillensa anna tavanmukaisia joululahjoja.

Uusi Aura 21.12.1900

Mynämäen kirje (ote). Turun Lehti täällä meidän hyvällä mäellä tähän saakka onkin ollut päälehti, mutta nyt viime aikoina on se ruvennut kadottamaan mahtiansa, ja alettu tilaamaan muita lehtiä, joissa on vähän muutakin, kuin paljaita välipaloja... JuSu. (Huom! Turun Lehden painos oli tällöin 10000 kpl ja kyseessä oli 18. vuosikerta).

Uusi Aura 6.1.1901

Väkiluvun muutokset maaseudulla. Mynämäen seurakunnassa syntyneitä 64 mp ja 69 np yht. 133. Kuolleita 48 mp ja 41 np yht. 89. Vanhin kuolleista mp 83 ja np 88 vuoden. Seurakunnan väkiluku on poismuuton tähden vähentynyt 9 mp ja 3 np yht. 12 hengellä. Koko väkiluku on nyt 2099 mp 2216 np yht. 4315 henkeä.

Koonnut Jukka Marttila

Cajanderin jalanjäljillä

Lähihistoriamme suuriin vaikuttajiin kuuluu sukujuuriltaan vakkasuomalainen A.K.Cajander. Suomalaiset muistanevat hänet poliitikkona, joka 1920- ja 1930-luvuilla oli kolmeenkin otteeseen pääministerinä, mm. ensimmäisen ns. punamultahallituksen pääministerinä talvisodan alla (1937-1939). Kansanedustajana A.K.Cajander oli vuodesta 1929 aina elämänsä loppuun asti, hän menehtyi sairaskohtaukseen eduskunnassa tammikuussa 1943.

Poliittisen uransa ohella A.K.Cajander oli myös huomattava tiedemies. Kasvimaantieteelliset tutkimusmatkat ulottuivat Suomen Lappiin, Aunuksen ja Vienan Karjalaan sekä Siperiaan aina Lena-joelle asti. Näihin retkiin perustuen hän julkaisi väitöskirjansa (1903), minkä jälkeen kasvitiede vaihtui metsän tutkimiseen. Cajander hakeutui Evon metsäopistoon, jossa hän jonkin aikaa oli sekä oppilaana että opettajana ja viimein metsäopiston johtajana osallistuen innokkaasti metsäopetuksen uudistamiseen. Hän kehitti esim. metsien luokitteluun perustuvan metsätyyppiteoriaansa, johon ovat perustuneet mm. valtakunnalliset metsien linja-arvioinnit ja veroluokitus. Ura eteni metsätieteen professorista aina metsäalan korkeimpaan johtoon, metsähallituksen pääjohtajaksi.

Kasviharrastusta Mynämäellä

Aimo Kaarlo Cajander syntyi Uudessakaupungissa 4.4.1879. Lapsesta asti hän vietti kesänsä Mynämäellä, jossa kiinnostus luontoon ja kasvien tutkimiseen heräsi luonnontieteistä kiinnostuneen isän opastuksella. Koulunsa hän kävi Turussa, missä lukiolaisena oli perustamassa luontokerhoa, 'Linneaa'. Kiinnostus kasvikartoitukseen säilyi edelleen opiskeluaikana Helsingissä, ja 'Societas pro Fauna et Flora'-seuralta saadun 100 markan stipendin turvin hän parin opiskelutoverinsa kanssa suoritti kasvikartoitusta Mynämäen seuduilla erityisesti kesällä 1897. Lopullisessa muodossaan tutkimus julkaistiin vuonna 1902 nimellä 'Kasvistollisia tutkimuksia Mynämäen, Mietoisten ja Karjalan kunnissa'. Tutkimus on perusteellinen selvitys alueen luonnosta ja kasvistosta sata vuotta sitten. Se onkin ainoita, näin perusteellisia 'pitäjänfloo-

ria' tuolta ajalta. Tutkimus on ollut merkittävä tiedonlähde monissa kasvistotutkimuksissa ja opinnäytetöissä.

Cajanderin aikaan

Suomen kasvimaantieteellisen aluejaon mukaan Mynämäen-Mietoisten alue sijaitsee lounaisen tammivyöhykkeen pohjoisrajalla, minkä vuoksi kasvistossa voi tavata myös pohjoisen havumetsävyöhykkeen lajeja levinneisyytensä etelärajalla. Tällaisena lajina voisi mainita esimerkiksi vaivaiskoivun, joka Pohjois-Suomessa on yleinen 'joka paikan laji', mutta näillä seuduilla se kasvaa ainoastaan soilla.

"Mitä metsiin tulee, ovat ne, kuten odottaa sopii, jokseenkin huonoja – tosin ei kuitenkaan huonompia kuin naapuripitäjissä, vaan pikemminkin päinvastoin. Suuret alueet, varmaan puoli koko pinta-alasta, on tosin metsäisten kasvupaikkain peitossa, mutta kunnollinen tukkimetsä on melkein kaikkialta loppunut". Näin ilmaisi Cajander huolensa metsien tilasta jo sata vuotta sitten. Toki kunnan metsiäkin löytyi; männiköitä harjuilla ja sorakankailla alueen pohjoisosissa, koivikoita Lemmin suunnalla ja Mynämäen 'pitäjänaukiolla' enimmänsä metsät kuusikoita. Varsinaisia lehtoja löytyi sata vuotta sitten runsaasti paikkakunnan eri osista. Tavallisten lehtipuitten – koivu, haapa, pihlaja, tuomi, raita, leppä, koiranheisi, paatsama – lisäksi lehdoissa saattoi tavata lehmusta ja toisinaan jopa runsaana tammea. Harvinaisemmat haapametsät olivat aina lehtomaisia ja tervaleppä muodosti varsinkin merenrannoille kapeita rantalehtoja. Pähkinäpensastot olivat harvinaisia, mainittavin niistä Kallavuoren länsirinteellä.

... sata vuotta sitten

Menneen vuosisadan aikana ihminen toiminnallaan on saanut aikaan suuren muutoksen. Varsinkin sodan jälkeen peltomaan tarve oli suuri, ja pellonraivaus jatkui tehokkaana aina 1960-luvulle. Parhaiten viljelykseen kelpasivat niityt ja kedot, pajupensastot ja lepikot. Cajander kirjoitti luonnontilaisia niittyjä olleen runsaasti vielä 1800-luvun lopulla, mutta jo hänenkin

Ketojen vähenemisen myötä Ketoneilikkaa näkee nykyisin yhä harvemmin koristamassa mäen rinteitä tai tien penkereitä.

aikanaan oli suuri osa heinäniityistä raivattu pelloiksi. Lajirikkaita ketoja oli Mynämäellä ja Mietoisissa silloin yllin kyllin, mutta laidunnuksen loppuminen, rantojen hyödyntäminen ja erilainen rakentaminen ovat muuttaneet olosuhteita niin että luonnonkasvit ovat saaneet sopeutua muutuneisiin olosuhteisiin tai ne ovat kadonneet. Vähäistä niitty- ja ketokasvillisuutta voi tavata metsäsaarekkeiden reunoilta, peltojen laitamilta, kyläteitten ja ojien varsilta, yleensä paikoista, mitkä esim. kivisyyden, huonon viljeltävyyden

Lehdiltään Kurjenmiekkää muistuttavan Kalmijuuren tunnistaa voimakkaasta tuoksusta ja merkillisestä puikelokunnosta. Kalmijuuri on ikivanha rohdoskasvi, joka tunnetaan Suomesta jo 1600-livulta.

tai pinnanmuotojen takia eivät ole olleet helposti hyödynnettävissä. Ketojen lajeista selvästi taantuneita ovat ketopiippo, ketoneilikka, nuokkukohokki ja kevätsara, ahde- ja mäkikaura vahvamättäisinä sen sijaan ovat paremmin pitäneet pintansa. Vuosisadan vaihteessa heinä- ja viljapelloilla kasvoivat lukuisat, silmiä hivelevän kauniit rikkakasvit kuten ruiskaunokki, keltasauramo, kamomillasaunio, jopa aurankukka. Viime mainittu nyttemmin on kadonnut, mutta ruiskaunokkia ja keltasauramoaa saattaa vieläkin nähdä, useimmiten tosin kukkapenkkien koristeena. Heleänsiniset pellavapellot erikoisine rikkaruohoineen ovat kukaties palaamassa pellavan arvostuksen kasvaessa ja uusien käyttömuotojen kehittyessä. Katoavan maalaiskulttuurin lajistoon miltei kaikkialla Lounais-Suomessa kuuluivat 1900-luvun alkupuolella esim. peltokaali, ruiskattara, luoho, paikoin myös musta-apila. Vähentyneitä ovat mm. käenkukka, häränsilmä ja piikkiohdake. Cajanderin aikaan useissa vanhoissa puutarhoissa ja navettojen seinustoilla asustivat tyyppä rakastava rautanokkonen, takertuvavartinen terhi, karjan vieroksuma konnanleinikki tai pistävämykeröinen pikkutakiainen, vanhoilla karjapoluilla viihtyivät esim. tannervihvilä, kujasorsimo, joskus myös pihakrassi.

Kalmijuuri katoaa?

Suot elinympäristönä ovat kokeneet suuria

lajiston muutoksista voisivat esimerkkeinä olla Mynäjoen ja Laajoen vesistöalueilta kadonneina tai katoamassa olevina sarjarimpi, jokileinikki ja valtakunnallisestikin uhanalainen isovesirikko. Rohdoskasvina Suomeen tuotu kalmojuuri tavattiin vielä Cajanderin aikaan jokseenkin yleisenä Laajoessa, samoin Mynäjoessa kirkolta jokisuuhun asti. Nykyäänkin sitä tavataan, mutta harvinaistuneena. Nykyään vähälukuisena Kivijärvessä tavattava piuru kasvoi siellä runsaana vielä vuosisadan vaihteessa. Esiintymä on koko Varsinais-Suomen ainoa.

Rautakauden merkkejä kasvistossa

Mynämäen seutu oli pysyvän asutuksen piirissä jo rautakaudella. Ketolajeista ahdekauran ja varsinkin sikoangervon levinneisyys noudattelee nuoremman rautakauden asutusta miltei kylien tarkkuudella. Nurmilaukkaa ja yllättävän yleistä syyliä pidetään rautakautisen asuinympäristön ilmaisijalajeina. Vanhoja rohdoskasveja ovat myös ukontulikukka ja tumma tulikukka. Vanhan asutuskulttuurin "muistomerkki" on tehokkaaksi lääkekasviki tiedetty hullukaali, joka tunnetaan myös nimellä hammasyrtti. Myrkyllisimpiin kasveihimme kuuluvan hullukaalin voi tavata nykyisinkin, mutta sen esiintyminen on hyvin oikullista.

Löytyykö vielä kaarlenvaltikka?

Parhaita esimerkkejä uudistulokkaista ovat leveäosmankäämi, amerikanhorsma, tahmavillakko, paimenmatara, jopa leskenlehti. Vuosisadan vaihteessa osmankäämi kasvoi Mynämäen Valkamajärvellä, nykyisin tämän 'pamppukasvin' tapaa melkein jokaisesta maantien ojasta. Cajanderin havainnoista ei löydy mainintaa tuomipihlajasta esim. Mietoisissa. Nykyisin tämä viljelykarkulainen on terttuseljan tavoin vahvasti leviämässä ollen joskus jopa tuomea yleisempi. Cajanderin aineistosta puuttuvat mm. mäkiapila, hirvenkello, kevättähtimö, näsiä, soikkokaksikko, metsämaarianheinä ja kapeaosmankäämi. Mukulaleinikki, tesmayrtti, pystykiurukannus ja isokäenrieska ovat varhaisen

kukintansa vuoksi ehkä jääneet Cajanderilta huomaamatta. Sen sijaan Cajanderin löytämät kirkiruoho, horkkakatkeruoho ja kaarlenvaltikka tuskin enää kuuluvat lajistoon. Kaarlenvaltikan viimeisimmät havainnot ovat Kalelasta, josta sitä olen itsekin ollut etsimässä vielä 1970-luvulla, mutta turhaan. Uudistulokkaat voivat olla jopa uhkana kapeaalkuperäiselle lajistolle. Tehokkaasti uusia kasvupaikkoja valtaavista lajeista voisi mainita esimerkkeinä värikkään lupiinin, jota on käytetty tienvarsien koristeena, ja jättiukonputken, jonka koskettelu saattaa aiheuttaa ihottumaa, sekä jättipalsamin. Viime aikoina niiden leviämistä on pyritty estämään ja näin suojelemaan alkuperäistä lajistoa. Mynämäen - Mietoisien alueen ehkä merkittävin laji on uhanalaisluokituksessa vaarantuneeksi mainittu laukkaneilikka, jonka pienialaiset esiintymät Mietoisissa on pyritty suojelutoimin turvaamaan.

Saini Heino

lkivanhana lääkekasvina hullukaali tunnetaan Suomessa monella nimellä, esim. "hammasruoho", "kiukkuruoho" tai "hullukaali", joka on Elias Lönnrotin antama nimi. Vielä 1900-luvun alussa laji oli tavallinen aina Pohjois-Hämettä myöten, mutta nykyisin tätä hyvin myrkyllistä kasvia tapaa yhä harvemmin.

Karjalan Suojoella 1890-luvulla

Metsäteknikko Jukka Jokinen muistelee 1952

Koitaa tässä muistella näitä elämän keinoja joidenkin kohdalla. Kaikkein huomattavin oli Lunden, koska heillä oli sekatavarakauppa ja sen lisänä sellainen leipuriliike, että noin pari kertaa viikossa leivottiin vehnystä ja piparikakkuja, joita sitten ympäristö Salavaista ja Karjalaa myöten kävi ostamassa.

Kaikkein parhaiten muistan juuri salavaisteilaisten kaupassa käynnit, koska heidän kauppiensa kävi Jokisen ikkunan alitse Leijamäen kautta johtavaa polkua myöten. Kun muut puotiosokset oli ahdettu selässä kannettavaan nahkareppuun, oli korput kuljetettava tavallisesta päähuvivista tehdyssä nyytissä, koska ne siellä repussa olisivat särkyneet. Tämän nyytin koosta olikin sitten helppo arvioida, paljonko joku oli korppuja ostanut.

Paitsi sitä kotoista kauppaa, harjoitti Lunden sen aikaiseksi kokolailla laajaa puutavaraliikettäkin. Rakennuttipa hän, tosin uuskaupunkilaisten kauppiaiden tukemana, Mynämäki – Laitila maantien varteen Pyheensillan luo höyrysa-hankin, jonka johdossa sitten oli alussa. Kuitenkin hän, liian hyväuskoisena, vaikka olikin ostoissaan ja töiden järjestelyissä hyvin tarkka, joutui samaisten kauppiaiden kynittäväksi. Ne näet ottivat häneltä tavaran vastaan ja veivät ulkomaille, mutta tilitys oli aivan mielivaltainen, joten Lundenille tuli suoranaisia häviöitä ja oli jätettävä koko sen alan yritykset.

Lunden oli kuitenkin taloudelliselta näkemykseltään paljon edellä aikalaisiaan ja varakkaampana olisi saanut paljonkin aikaa, mutta silloin oli raha tiukalla ja se pani esteen hänen nousulleen.

Tarjoutuipa hän kerran ostamaan Ravean kartanonkin, ilmeisesti sen suuren metsän takia, mutta mahtavaluontoinen everstinna ei suostunut myymään sitä torpparilleen, vaan möi muille.

Lundenin isästä en muista muuta, kun että oli pitkä kyssäniskainen mies ja räätäli kun oli, teki

minulle luullakseni ensimmäiset housuni. Mutta äidin muistan varsin hyvin, ” Torpa-Äitin ”, jolleka aina kun mustikat vähän rupesivat tummenemaa, noukittiin niitä ja vaihdettiin hänen kanssaan juuston kappaleeseen.

Tässä yhteydessä sopinee myöskin vähän puhua nyt jo edesmenneestä Lundenin pojasta Kal-lesta, joka mielestäni erosi toisista paikkakunnan pojista. Hän oli jonkin lapsuudessa sattuneen loukkaantumisen johdosta vähän invaliidi, sillä vasen olkapää oli huomattavasti alenpana toista. Ehkä juuri tästä syystä johtuikin kai, että ruumilinen työ ei kuulunut hänen har-rastuksiinsa, mutta kyllä kaikki se joka vähänkin osottautui teknilliseksi.

Tästä invaliiditetistä johtui kai sekin, että isänsä ensimmäisenä paikkakunnalla osti hänelle polkupyöränkin, jollaisilla silloin oli huikea hinta, se kun maksoi 500 mk ja tavallisia hevosia sai 200 markalla.

Huumori ja toisen kustannuksella nauraminen oli hänelle ominaista ja sillä huvitti ympäristöäänkin. Varsinkin me pikkupojat saimme paljon oppia käyttämään harkintakykyämme typerän uskomisen asemasta.

Hän haki myöskin joskus kauppatavaraa Turusta, mutta kerran tällaisella reisulla hän jätti hevosensa Turussa Wigelius’en pihalle ja meni itse Turun Teollisuuskouluun – lähetti vaan kotiin tieron, että tulevat hakemaan hevosen pois.

Ps. Maakauppias Johan Lunden aloitti Ravean kartanon Myllyn torpassa ja siirtyi 1892 Suojoelle kauppiaksi. Everstinna Poppius myi kartanon vuosisadan vaihteessa Niittykartanolle (myöh. Hietarinta), joka hakkautti runsaasti metsää ja myi kartanon vuoden päästä siirtyäkseen Piikkiöön.

Jma

Kotiseudun työelämän kuvia:

Ahti Niemen kuva-arkisto

Uittomiehiä Mynäjoen varrella 1930-luvulla.

Jäätä maataloille. Nostotyöt Korvensuussa 1940-

Elonkorjuuta 1940-luvulla. Kone leikkaa viljan lyhteiksi, jotka sidottuna nostetaan toisiaan vasten kuhilaiksi.

Suutarinverstas 1950-luvun lopulla.

Maakaupan synty Mynämäessä

Artikkeli perustuu Jukka Marttilan Euroopan rakennusperintöpäivän viettoon liittyen Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen auditoriossa 14.09.2002 pitämään luentoon.

Markkinat varhaisena kaupan muotona

Mynämäessä on järjestetty markkinoita kaksi kertaa vuodessa: Kynttilänpäivänä eli helmikuun toisena ja Laurin päivänä eli elokuun kymmenentenä. Lisäksi Mietoisten Hietämäen kappelikirkon luona on pidetty markkinoita heinäkuun 26. päivänä.

Markkinoiden pitämisestä Mynämäessä on varmaa tietoa ainakin 1600-luvulta alkaen. Uudenkaupungin perustaminen nykyiselle paikalleen 1617 kansainvälisen puuastiakaupan keskuksesi lisäsi kaupunkien keskinäistä kilpailua ja vihamielistä suhtautumista maaseudulla pidettyjä markkinoita kohtaan ja johti käräjöintiin asiassa. Uusikaupunki vaati toistuvasti päätöstä Mynämäen markkinoiden lakkauttamisesta. Päätöksiä tehtiinkin, mutta käytännössä markkinat jatkuivat.

Jo 1623 tehtiin päätös Mynämäen markkinoiden siirtämisestä Uuteenkaupunkiin. 1625 kenraalikuvernööri Nils Bjelke antoi markkinoiden lopetuskäskyn. Päätöstä perusteltiin osittain myös mynämäkeläisten edulla, kun myytävien eläinten aitausten ylläpidosta syntyi liian suuri rasitus. Aitaa tarvittiin myös pikkutullin kantamista varten. Markkinat jatkuivat.

1636 suotiin vapaamarkkinaoikeus vain Turulle ja Tukholmalle ja pyrittiin voimakkaasti suosimaan toiminnan keskittymistä Tukholmaan.

1670 Uusikaupunki vaati jälleen Mynämäen markkinoiden lakkauttamista erityisesti talven osalta. 1693 olivat asialla Turku ja Uusikaupunki yhdessä. Perusteena oli se, että Mynämäen ja Naantalın talvimarkkinat pidettiin sellaisena aikana, jolloin Turkuun oli odotettavissa paras tuonti ja että niihin saapui yleisöä kaikilta suunnilta ohi Turun ja tullia jätettiin maksamatta.

1694 Turussa kokoonnuttiin tarkastelemaan kaikkia markkinoita. Siellä vaadittiin Laurin markkinoiden lakkauttamista ja talvimarkkinoiden siirtoa Uuteenkaupunkiin. Lisäsyiksi esitettiin, että markkinat loivat nuorisolle tilaisuuksia juoppouteen ja siitä seuraaviin tappeluihin ja meteleihin.

1738 valtiopäiviltä anottiin edelleen markkinoiden lakkauttamista. Perustelu oli se, että kaupunkiin tuotiin jokseenkin vähän tavaraa maaseudulta sen vuoksi, että maalaiset veivät Mynämäen markkinoille kaikki ne tavarat, jotka heidän olisi muuten täytynyt tuoda kaupunkiin ja luovuttaa porvareille. Tulosta ei syntynyt tättäkään. Hallitus tajusi, että markkinoista oli suuri hyöty myös maaseutuväestölle ja koko valtakunnan kehitykselle.

Kuriositeettina voidaan todeta, että vuodelta 1912 löytyy lehtimaininta Uudenkaupungin markkinoiden merkityksen vähenemisestä ja virallisesta lakkauttamisesta. Laurin markkinoiden lakkaamisajankohtaa ei tunneta. Se on saattanut olla Uudenkaupungin markkinoita myöhäisempi.

Maakaupan synty

Kiinteän kaupan pitäminen maaseudulla oli pitkään kiellettyä. Vain omien tuotteiden myynti oli sallittua maalaisille. Kielto hyödytti kaupunkien porvaristoa maaseudun asukkaiden kustannuksella ja vahingoitti samalla maan taloudellista kehitystä.

19.12.1859 annettiin hallinnollinen asetus, jolla purettiin maakaupan kielto. Minimietäisyyden kaupunkiin tuli kuitenkin olla vähintään 50 virstaa, mikä ei olisi mahdollistanut kaupan perustamista Mynämäkeen. Sallitut kauppatavarat luettiin asetuksessa erikseen.

1861 muutettiin määräyksiä niin, että kaupan perustaminen Mynämäkeenkin tuli mahdolliseksi.

Kauppiaan oli kuitenkin osattava kirjoittaa, laskea ja pitää kauppakirjaa. Kovin monia osajia ei Mynämäessä tuolloin ole voinut olla. Lupa kaupanpitoon haettiin läänin kuvernööriltä.

Kaupunki-maaseutu-erottelu poistettiin kauppaa koskevista määräyksistä 1868. Vuonna 1879 tehtiin mahdolliseksi kaupan perustaminen elinkeinoilmoituksella, mikä johti kaupan voimakkaaseen kasvuun myös maaseudulla.

1901 lainsäädäntö mahdollisti osuuskauppojen perustamisen.

Maakaupan alku Mynämäessä

Lähes 30 kauppiasta aloitti maakaupan Mynämäessä 1900-luvun alkuun mennessä. Kauppojen perustaminen käynnistyi muutaman vuoden päästä siitä, kun se oli tullut mahdolliseksi. Mynämäen ensimmäisille kauppiaille oli tyypillistä, että he siirtyivät alueelle muualta. Mietoisiin syntyi kauppoja suurten kartanoiden yhteyteen aikaisemmin kuin Mynämäkeen. Aika moni ensimmäisistä kauppiaista tuli sieltä. Moni aloittaneista toimi vain lyhyen aikaa Mynämäessä ennen kuin siirtyi muualle.

Kauppiaan ura aloitettiin 1800-luvun lopulla ainakin Mynämäen aineiston valossa melko nuorena. Aloittamisen ikähaarukka ulottuu 22 vuodesta 55-vuoteen. Useimmat olivat aloittaessaan alle 30-vuotiaita.

Ensimmäisen kaupan Mynämäkeen perusti Anders Robert Berg. Hän siirtyi valmiina kauppianaan Mietoisista. Berg perusti kauppansa Kiusalan taloon Tursunperään 1869 ja myöhemmin siirsi liikkeensä Mäenkyän Kleemolaan. Berg toimi lähes 40 vuotta kauppianaan. Mynämäessä hän saavutti erittäin arvostetun aseman toimien mm. kansakoulun johtokunnassa 1900-luvun alussa.

Ensimmäiset kaupat perustettiin rälssitaloihin, mutta myöhemmin kauppa voitiin perustaa myös torppaan. Seuraavan kaupan perustaja Johan Lunden oli toisenlainen myös taustaltaan. Hän oli torpparinpoika ja perusti Hietämäen Myllyn kaupan torppaan. Kaupalle ei löytynyt jatkajaa Lundenin siirtyessä Karjalaan 1892.

Kauppiaaksi ryhdyttiin hyvin erilaisin taustoin. Vuonna 1896 Juvan kylän ensimmäisen kaupan perustanut Johan Erik Granroos oli poikkeuksellisen iäkäs (55 vuotta) kaupan perustajaksi. Pitkästä iästään johtuen hän oli ehtinyt kokea monenlaista, toimia merimiehenä, hevuskuskina Amerikassa, seikkailijana ja irtolaisena ja tulla rangaistuksi

Mynämäen markkinat v.1900. Taustalla Kunnantupa ja vanha Postitie Vehmaan suuntaan. (Digikuv. Jukka Marttila. Lähde Mynämäen Säästöpankki 75 vuotta).

juopumuksesta. Nämä seikat eivät kuitenkaan estäneet menestyksellistä kaupan harjoittamista peräti 16 vuoden ajan.

Kaikki 1800-luvun puolella aloittaneet naispuoliset kauppiat toimivat Nihattulassa. Maria Edlund "eli neiti-ihmisenä" Nihattulassa vuonna 1878. Aikaisemmin hän oli toiminut muutaman vuoden kauppiana Mietoisissa. Häntä seurasi vuosikymmen myöhemmin (1888-1891) Emma Edlund (edellisen vanhempi sisar) ja tätä puolestaan Julia Bolin.

Ensimmäinen Mynämäessä syntynyt kauppias oli Berndt Lehtonen, joka piti kauppaa Vähä-Kouvolan tilan mailla Huolilla 1883-1894.

Mynämäessä oli 1900-luvun

Juvan kylän ensimmäinen maakauppias Johan Erik Granroos. Kuvattu todennäköisesti Amerikassa 1891 (50-vuotispäivä).

alussa 56 kylää ja yli 20 yksinäistaloa. Kaikkiin kyliin ei syntynyt kauppaa koskaan. Kauppa alkoi ensimmäisenä Tursunperän, Mäenkylän ja Hietamäen kylissä 1860-70-lukujen vaihteessa. Vain Hietamäessä kaupankäynti katkesi ensimmäisen kauppiaan kaksikymmentä -vuotisen urakan jälkeen. Kahdessa muussa kauppa jatkui.

Seuraavaksi kauppa syntyi Nihattulaan, jossa tosin kauppiat vaihtuivat tiheään. Nihattulalla oli, kuten edellä on todettu, myös kunnia saada kaikki kolme Mynämäen maakaupan naispuolista pioneeriä osakseen.

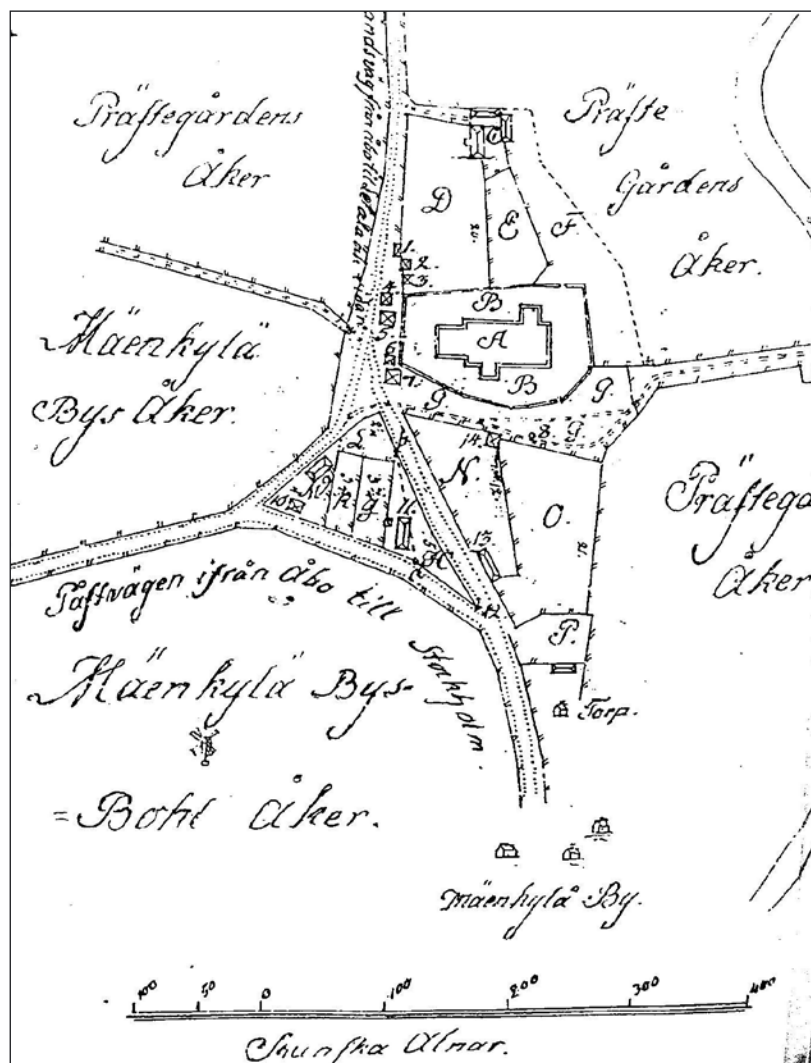
Huolille, Häntilään, Vallisiin ja Nihdeisille ensimmäiset kaupat syntyivät 70-80-lukujen vaihteessa.

Munnuisten ensimmäinen kauppa syntyi 1887. Kaupan käynnissä oli katkos 1887-1893, mutta sen jälkeen Munnuisissa toimi yksityiskauppa Vinalan/Kauppalan tilalla aina vuoteen 1941. Sen jälkeen vuorossa olivat osuuskaupat.

1880-luvun lopulla perustettiin ensimmäiset kaupat Kivikylään ja Kukolaan. Juva, Raimela ja Korvensuu saivat ensimmäiset kauppansa vasta 1890-luvun lopulla.

Vuonna 1902 Mynämäessä toimi 11 kauppaa. Vertauksen vuoksi voidaan todeta, että samanaikaisesti seppiä oli 12 ja mylläreitä yhdeksän. Mynämäen kaupat sijoittuivat tuolloin Huolin, Juvan, Kivikylän, Korvensuun, Kukolan, Munnuisen, Mäenkylän, Nihattulan, Nihdeisen, Raimelan ja Tursunperän kyliin.

Muistiin merkitsi
Eeva Rintama

Jacob Stålströmin geometrin kartta v. 1784 Wirmon pitäjän keskustasta, jolla alueella (kirkon edustalla) markkinat pidettiin.

Mynämäen maakauppiat v. 1902

HUOLI,	Iso-Kouvola Henrik Wilhelm (Lithman) Läike (s. 1859 Mietoinen) aloitusv.	1887
JUVA,	Knuuti (torppa), Johan Erik Granroos (s. 1841 Pori)	1896
KIVIKYLÄ,	Nikula Samuel (Gustafsson) Wallin (s. 1858 Laitila)	1886
KORVENSUU,	Hurula Gustaf Henrik Warjonen (s. 1870 Mynämäki)	1898
KUKOLA,	Huti Johan Fredrik Wiljanen (s. 1863 Nousiainen)	1888
MUNNUINEN,	Vinala Oskar Hjalmar Lundgren (s. 1877 Vehmaa)	1902
MÄENKYLÄ,	Kleemola Anders Robert Berg (s. 1835 Parainen)	1873
	Laela Frans Oskar Marttila (s. 1871 Uusikirkko)	1901
NIHATTULA,	Pohjalainen Johan Viktor Raivo (s. 1875 Lappi tl.)	1902
	Moisio Juho Nestor Alhonen (s. 1880 Säskylä)	1902
NIHDEINEN,	Airikki Frans Michel Isaksson (s. 1854 Ulvila)	1882
RAIMELA,	Kallunen Karl Arvid Wallin (s. 1874 Mynämäki)	1899
	Frans Viktor Henriksson (s. 1871 Askainen)	1902
TURSUNPERÄ,	Alis-Junttila Johan (Josefsson) Koskinen (s. 1860 Marttila)	1882

31.8.2002 Jma

Maisemia sodanjälkeisestä Karjala Ti:stä

Kuva 1940- ja 50-luvun Karjalasta avautuu rauhallisena ja tasaisena. Päällimmäisenä on näkymä ihmisten tarmosta rakentaa omaa elämänsä ja ympäristöönsä, n. 1550 asukkaan kunnassa. Työn kiireissä ja omista askareissa he eivät kuitenkaan olleet unohtaneet sitä, mitä viime vuosina oli tapahtunut.

Sota jätti jälkensä Karjalan kunnan asukkaiden elämään ja muistoihin, vaikka elämä olikin sota-aikana ollut kaukana taistelutantereesta, evakkoteistä ja pommikoneiden jatkuvasta jylinästä. Karjalalaisten elämä kaukana rintamasta ei ollut ollut yhtä järjestyttävää tai koskettavaa kuin evakkojen tai Itä-Suomen kuntien elämä pommitusten keskellä tuona aikana, mutta omalla tavallaan se oli ainutlaatuista ja erilaista. Karjalassa puskettiin kohti huomista 1940- ja 50-luvuilla ja työtä tehtiin paljon tulevaisuuden vuoksi, aivan kuten koko Suomessa. Elämänrytmi ei omassa perheessä ja kylän raitilla kuitenkaan ollut paljoakaan muuttunut sotavuosien seurauksena. Tuska ja suru, jonka sota oli jättänyt näkyi selkeimmin rauhan tekemisessä ja sen ehdoissa. Rauha oli suuri ja järjestyttävä asia. Karjalalaiset muistelivat kuinka: *“Rauhanehdot tuntuivat kovilta, ja Neuvostoliitto lisäs sit viäl kaikki (...) Kaikki joudutti luovuttama (...) iha hevosist ast, kaikki.”* Vaikka rauhanehdot tuntuivatkin liian kovilta ja vääriltä *“se ol niinko pakko tehr se rauha.”* Tärkeimmäksi kuitenkin koettiin oman itsenäisyyden säilyttäminen. Tuskaa karjalalaisten elämään olivat tuoneet myös suru-uutiset rintamalta. osalta perheitä oli kaatunut kolmekin miestä. Kaiken kaikkiaan Karjalasta oli menehtynyt talvi- ja jatkosodan aikana 38 miestä, mikä on noin 2,5 % vuoden 1945 asukasmäärästä. Koko Suomen prosentti oli lähes sama. Näyttää kuitenkin siltä, että menetykset, mahdolliset rintamamuistot tai muut värjestyttävät ajatukset pyrittiin vain unohtamaan ja haluttiin keskittyä käsillä olevaan elämään.

Käsillä olevaan elämään keskeisenä osana kuului vahva yhteisöllisyys. Kaikenlainen yhdessä olo ja toisten auttaminen kuului itsestään selvyytenä jokapäiväiseen elämään. Naapuria ei jätetty pulaan, kun hän tarvitsi apua ja oli sanomattakin selvää, että kylältä tulee apuvoimia, jos itse niitä tarvitsee. Yhdessä eläminen ja vastavuoroisuus ei kysynyt puoluetustaa, tärkeämpää oli käytännön toimivuus. Yhteisöllisyys rajoittui useimmiten kuitenkin yhden kylän sisäiseksi yhteistyöksi. Tämä johtui siitä, että Karjalassa

elettiin sodan jäkeisellä kaudella hyvin pitkälle kyläkunnittain. Terveysisar kertoi vuonna 1950: *“Asutus on harvaa, talot ovat kyläryhmittäin. Väestö on suurimmalta osaltaan pienviljelijäväestöä”*. Kaiken kaikkiaan eri kylien asukkaat olivat varsin vähän tekemisissä toistensa kanssa. Jonkinlainen jako ja toisten kylien määrittely oli olemassa. Esimerkiksi puoluetoustan katsottiin jossain määrin määrättyvän asuinkylästä riippuen. Jako muodostui luonnollisesti lapsesta alkaen, kun eri kylien lapset kävivät omia koulujaan. Luonnollisuuden toisten auttamisessa voi nähdä selvästi myös karjalalaisten asennoitumisessa itäisestä Suomesta tulleita siirtolaisia kohtaan. Myös Karjalan kunnan osalta oltiin tehty tarkat suunnitelmat jo 1939 mahdollisia evakkoja varten. Karjalaan siirtolaisia tuli pääosin vasta jatkosodan loppuvaiheessa. Elämä uusien ihmisten kanssa sujui ilman erikoisempia vaikeuksia. Vaikka siirtolaisista täytyi olla isäntäperheilleen

vaivaakin, heidät koettiin varsin positiivisesti. Laajojen kylään jäi sodan jälkeen asumaankin ainakin kolme perhettä vakituisesti. Suurin osa Karjalaan tulleista siirtolaisista oli täällä kuitenkin vain väliaikaisesti ja siirtyivät varsin pian lopullisille sijoituspaikoilleen. Yhteiselo siirtolaisten ja karjalalaisten isäntäperheiden välillä jäi siten melko lyhyeksi.

Asukkaiden vahva ja laaja maataloustausta leimasi Karjalaa selvästi 1940- ja 50-luvuilla. Suurin osa väestöstä, lähes jokainen, sai elantonsa maasta. Maanviljelysvaltaisuus liittyi siten myös lähes kaikkeen Karjalan elämässä. Se pelasti asukkaat paljolta pula- ja säännöstelyaikana. Se määräsi pitkälti ihmisten puoluekannan. Se loi ihmisille elämäntehtävän ja antoi mahdollisuuden harrastuksiin, toimintaan kodin ulkopuolella. Ei voida oikeastaan sanoa Karjalassa olleen todellista sodan aiheuttamaa pulaa elintarvikkeista. Säännöstelyn aika näkyi selkeimmin rakennustarvikkeiden saannin vaikeutena. Näiden lisäksi sokerin, kahvin ja tupakan kohdalla säännöstely haittasi jossain määrin elämää, mutta kaikkea muuta oikeastaan sitten olikin. Eräs asukas kertoi, että *“Ei tääl siit (säännöstelystä) kukka semmottes kärsin. Ol sitä, (ruokaa) ku kerra omast pellost saatti”*. Säännöstelykauden aikaisen mustan pörssin toiminta ulottui myös Karjalaan. Osa viljelijöistä myi maitonsa voina tai muutamia lihakiloja mustan pörssin “trokareille”. Myös kaupunkilaisserkut ja -tutut saivat osansa “maalaisserkkujen” maiden tuotosta. Viranomaiset olivat kiinnittäneet huomiota myllyjen toimintaan ja siinä yhteydessä myös ylimääräisten viljakilojen liikkumiseen, kuitenkin onnistumatta saamaan ketään kiinni laittomuuksista. Vaikkei Karjalassa tosiaan voidakaan sanoa varsinaisesti elintarvikepulaa olleen, sodan jälkeiset vuodet eivät viljelijöitä suosineet. Kansanhuoltolautakunnan pöytäkirjoissa selvitetään tilannetta elokuussa 1945: *“Kunnan alueen viljelysmaasta on n. 6 % ns. mutamaata, joka on veden vaivaamaa ja hallanarkaa eikä sovi leipäviljan viljelykseen ollenkaan, eikä perunalle”*. Tilannetta pahensivat valtion asettamat vastikeluovutukset. Kansanhuoltolautakunta anoiikin vastikeluovutusten poistamista ainakin syksyllä 1945: *“perusluovutusmäärä on kunnan kohdalla kokonaan liian korkea, aiheuttaen viljelijöille useimmiten ylivoimaisia vaikeuksia jopa mahdotto- muutta luovutusmäärän täyttämiseksi”*.

Politiikan saralla voitaisiin sanoa Karjalan

Karjalan lapsia 1940-luvulla. Silloin leikittiin itse tehdyillä puuhevosilla ja mielikuvituksella.

väheni. Suurin osa karjalalaisista oli lähimpänä Maalaisliittolaista (vuonna 1965 nimi muutettu Keskustapuolueeksi) aatemaailmaa. Maalaisliittolaisten jälkeen hyvin moni äänesti Suomen kansan demokraattista liittoa (SKDL), joitakin porvarillisesti politiikassa suuntautuneita oli, joskin he olivat vähemmistöä. Maalaisliittolais-skdliläinen trendi oli voimissaan koko Suomessa sodan jäkeisellä kaudella, joten Karjala ei ollut sen keskustalaisempi tai vasemmistosuuntautuneempi kuin muukaan Suomi. Äänestäminen oli kuitenkin asia, joka koettiin tärkeäksi, se oli jokaisen velvollisuus, joka täytettiin aina. Itsekin politiikassa mukana ollut asukas kuvaili politiikan luonnetta Karjalassa: *“Se (politiikka oli) tommost enemmän (...) kyläkuntasist asioista erimielisyyttä”*.

Harrastuneisuutta ja järjestötoimintaa Karjalassa pidettiin yllä muun muassa Pienviljelijäyhdistyksen, Maataloustuottajien, Marttayhdistyksen, urheiluseura Jousen ja Suomi-Neuvostoliitto seuran voimin. Pienviljelijäyhdistyksen toiminta oli hyvin aktiivista ja osallistujajoukko oli laaja. Ainakin Karjalankylässä, Kalelassa ja Laajoella olivat omat pienviljelijäyhdistyksensä. Yhdistyksen toiminta oli käytännönläheistä ja suunnattu suoraan viljelijöille. Yhdistysten avulla hankittiin esimerkiksi koneita ja Kalelan pienviljelijät olivat rakentaneet käyttöönsä jopa oman kuivurin. Maataloustuottajien toiminta ei ollut yhtä tuttavallista kuin pienviljelijäyhdistysten. Maataloustuottajat suuntasivat tavoitteensa kauemmaksi yksittäisestä viljelijästä tavoitellen maaseudun ja viljelijöiden aseman ja mahdollisuuksien parantamista yleensä. Marttayhdistyksen toimintaa ei voida pitää kovinkaan vakavamielisenä, sillä kokoontumisohjelmaan kuului mm. käsitöiden tekemistä ja juoruamista, mutta sosiaalisesti se oli varmasti monille tärkeää. Jousen toiminta taas perustui liikuntaan ja harrastajia olikin paljon, mistä kertoo esimerkiksi oman urheilukentän saavuttaminen 1949. Jos muilla mainituilla järjestöillä oli suhteellisen laaja ja vankka kannattajakunta, Suomi-Neuvostoliitto Seuralla sitä ei nähtävästi ollut. Toiminta painottui lähinnä vain vuosikokouksen pitämiseen. Järjestötoiminta Karjalassa ei ollut poliittisesti värittyä. Kokouksissa puhuttiin toimintaan liittyvistä asioista ja toki saatettiin juuruta kylän kuulumisia, mutta politiikkaa siellä ei tehty. Tähän oli syynä luonnollisesti se, että politiikasta ei yleensä oltu kiinnostuneita ja toisaalta

se, että osallistujajoukko oli puoluekannaltaan hyvin kirjavaa. Järjestö- ja yhdistystoiminnan lisäksi Karjalassa järjestettiin erinäistä hauskanpitoa. Pienet juhlat ja tapahtumat olivat yleensä ohjelmallisten iltamien tyyppisiä, aluksi oli näytelmä tai näytelmiä sekä muuta pientä ohjelmaa ja lopuksi voitiin tanssia tunnin verran. Elämä näytti sodan jälkeen painottuneen niin vahvasti perheen ympärille, että tansseissa käyminen ynnä muu *“hurvittelu”* ei näyttele merkittävää osaa ihmisten elämässä, vaikkakin tansseja yms. varmasti järjestettiin ainakin nuoremmalle väelle.

Elämä sodan jälkeisessä Karjalassa tuntuu varsin harmoniselta, jopa maalaisidylliseltä, jossa isännät ja emännät ahersivat töissään pääosin oman elämänsä eteen, mutta siten myös ympäristönsä ja koko Suomen hyvinvoinnin puolesta. Uskoisin, ettei kuva ole paljoakaan vääristynyt, eikä sen lopulta tarvitse olla ristiriidassa yleisteoksista saadun kuvankaan kanssa. Yleisteoksissa paasatun jälleenrakentamiskauden yhteisymmärryksen, jossa puurtamisen, tuskan ja hien kautta päädyttiin voittoon, ei tarvitse välttämättä olla sen ihmeellisempää kuin Karjalassakaan. Jos kaikki suomalaiset alkaisivat nyt yhtä vahvasti ja innoissaan rakentamaan omaa elämäänsä paremmaksi kuin jälleenrakentamiskauden karjalalaiset tekivät, saataisiin varmasti Suomi ylös kuopastaan kuten 1940- ja 50-luvun suomalaiset tekivät, ja ei tiedä vaikka *“vanha, hyvä aika”* tulisi takaisin... Karjalalainen muistelija kertoi tunnoistaan siitä: *“kyl se vanha aika vaa paremppa aika ol, ei se mistä paran. Vaik sillo tultti niin pal vähemmäl toime, ei kukka halunnukka nii kauhiaste ku nykysi. Mut kyl se elämä sillo tasapainosemppa ol ko nyt”*.

Noora Alimattila

Ps. Kirjoitus on tiivistelmä Noora Alimattilan Turun yliopiston historian laitokselle tekemästä proseminaarityöstä keväällä 2002

Asuntomessut Mynämäessä 1977

“Mynämäen Asuntomessut ovat osoittautuneet menestykseksi monessa mielessä. Yleisö on ollut tyytyväinen nähdessään konkreettisen esimerkin siitä, mitä asuntotuotannon sen mielestä tulisi olla, kuntien asiantuntijat ovat kehuneet kaavoitusta ja koordinoitua kunnallistekniikkaa ja poliitikot ovat mielihyvin ottaneet vastaan uuden keskustelunaiheen. Mynämäessä tulkitaan messujen menestys suorana osoituksena siitä, että Kivistönmäestä on onnistuttu luomaan suomalaisen ihanneasumista vastaava alue“.

Näin kirjoitettiin lehdistössä vuonna 1977, jolloin Mynämäessä järjestettiin maakunnalliset asuntomessut. Osuuskunta Asuntomessut järjesti samanaikaisesti toiset asuntomessut pääkaupunkiseudulla, Vantaalla. Siksi kumpaisestakin mes-

susta käytettiin nimitystä “maakunnallinen”.

Asuntomessut oli tapahtuma, jonka ansiosta Mynämäki nousi vahvasti Suomen, ettei ihan maailman kartalle. Tiedotusvälineet TV:tä myöten olivat hyvin kiinnostuneita tapahtumasta. Esimerkiksi lehtiartikkeleita tapahtumasta kirjoitettiin yhteensä 650. Mynämäki kiinnosti lehdistöä huomattavasti enemmän kuin Vantaa. Kävijämäärässä ihmetytti Mynämäen menestys. Kävijöitä oli yhteensä 121.623 henkilöä, kaikkien yllätykseksi yli 5200 enemmän kuin väkirikkaalla pääkaupunkiseudulla, Vantaalla. Kävijöiden joukossa oli useita ministereitä, kansanedustajia, valtion arvovaltaisia virkamiehiä ja mm Euroopan talouskomission kokousedustajat tutustuivat alueeseen. Yleisesti todettiin, että oli syn-

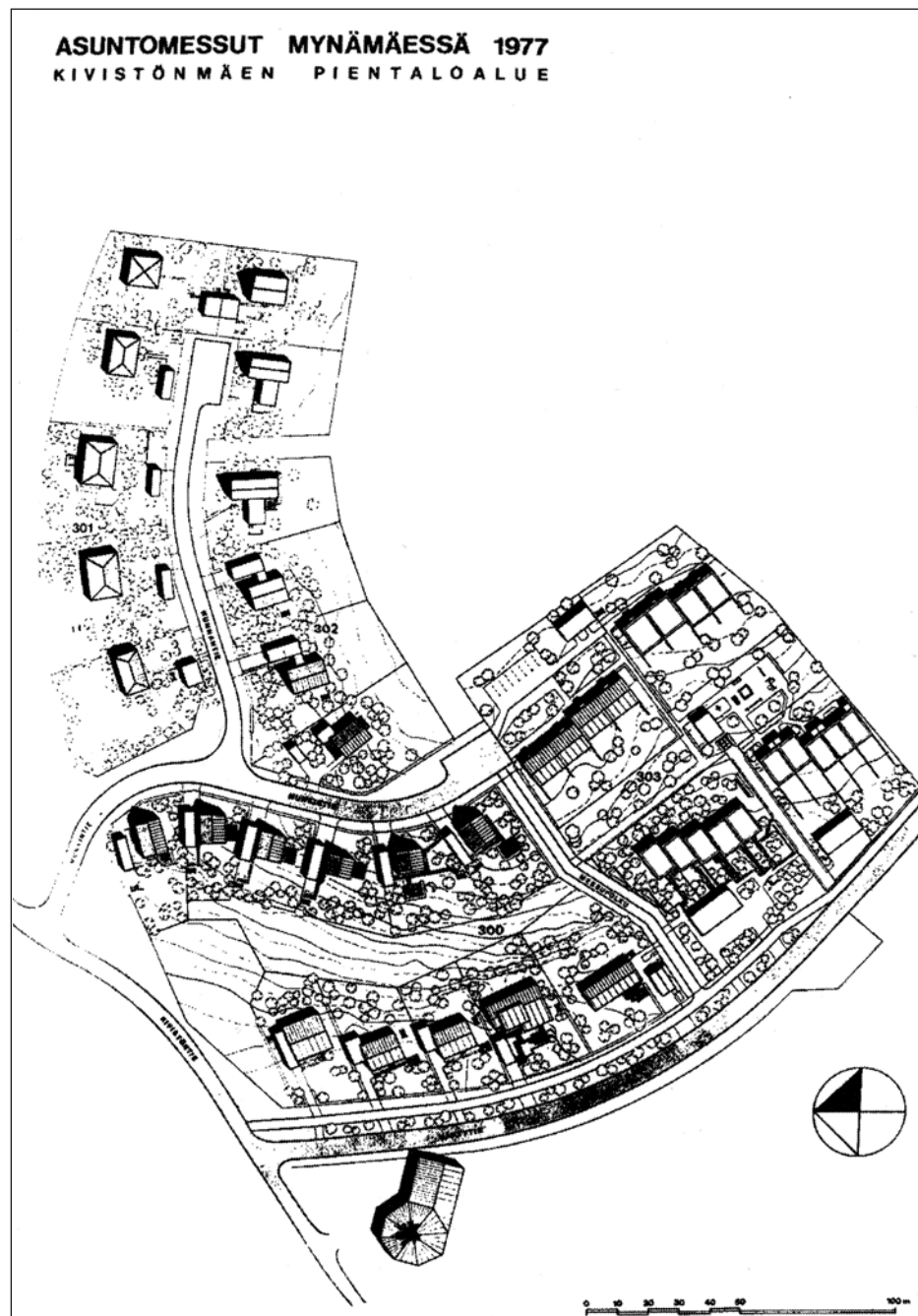
Mynämäen Asuntomessujen vastuullinen kolmikko: Messutoimikunnan puheenjohtaja Valto Peltonen, kunnanjohtaja Matti Laavainen ja messujohtaja Pertti Niinistö. Työ on ehty ja messut voivat alkaa.

vuonna 1972. Mynämäki ilmoittautui innolla mukaan kisaan. Muitakin halukkaita oli. Kuntien välinen kilpailu kiinnosti kovasti lehdistöä. Aina viime metreille saakka pidettiin selviönä, että messut saa Paimio. Osuuskunta Asunomessujen hallitus valitsi kuitenkin 17.2.1976 messupaikkakunnaksi Mynämäen. Viime vedot lobbaustoiminnassa onnistuivat nappiin.

Aikaa myöntämispäätöksestä messujen avaamiseen oli vajaat puolitoista vuotta. Siinä ajassa piti alue kaavoittaa, suunnitella ja rakentaa kunnallistekniikka, perustaa messuorganisaatio, valita rakentajat ja myös valvoa, että näyttelytalot pihamaineen ovat valmiina messujen avajaisiin

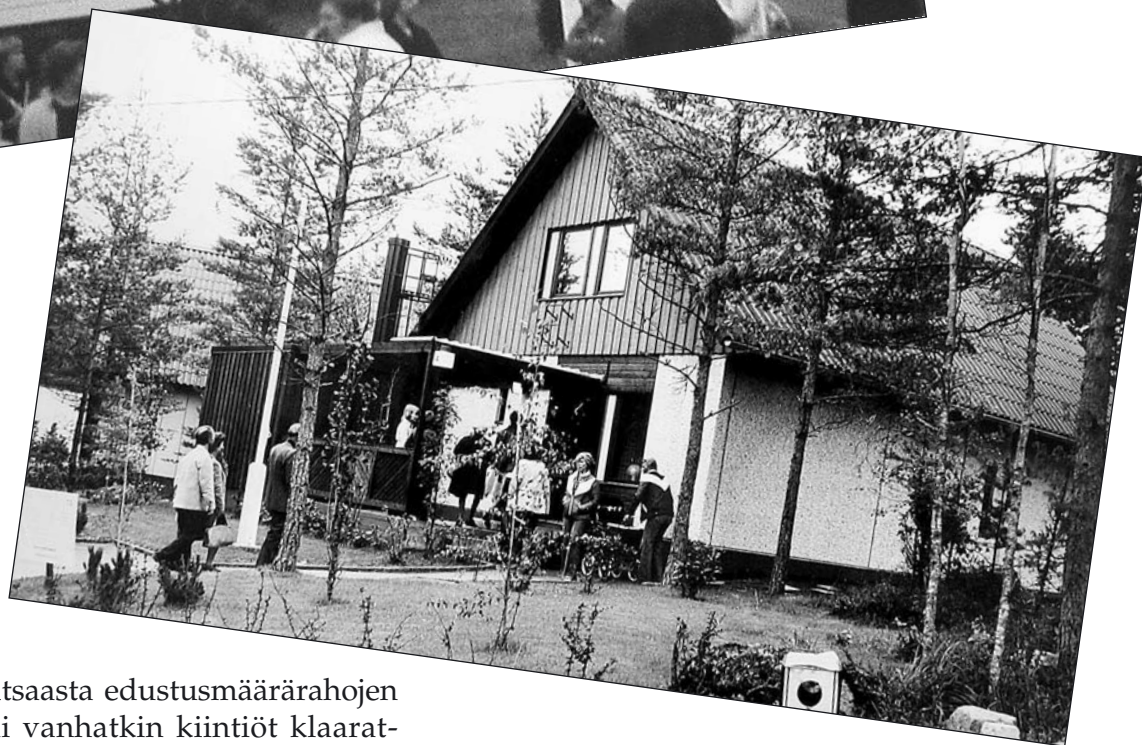
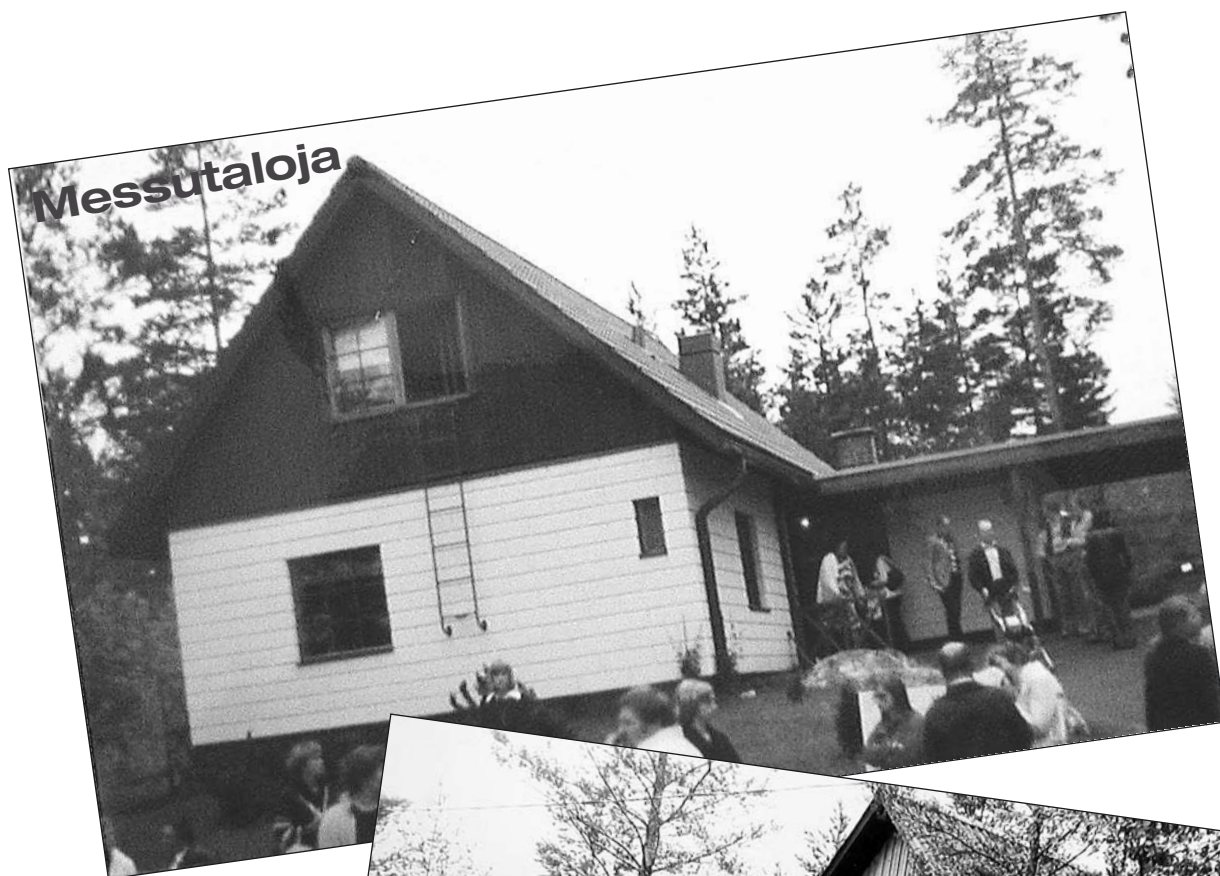
15.7.1977 mennessä. Siinä kunnan 3-henkinen tekninen toimisto oli tosi lujilla, kun vertaa millaiset organisaatiot suurilla kaupungeilla on vastaavissa tilanteissa käytettävissä. Hatunnoston arvoinen suoritus Kuusisen Sepolta ja Penttilän Alpolta ruljanssin kunniakkaasta hoitamisesta. Tulostavoitetyöskentely ei ollut silloinkaan tuntematonta.

Rakentaminen sujui tiiviistä aikataulusta huolimatta kaikin puolin mallikkaasti, niin että avajaispäivänä voitiin tyytyväisinä ottaa kutsuja muut vieraat vastaan messujen suojelijan, maaherra Paavo Aition johdolla. Varsinaisen messutapahtuman hoiti yhteistyösopimuksella Turun Messut. Kävijätavoitteeksi oli asetettu huikeat 50 000. Messusää oli suotuisa koko kuu-

kauden kestäneen aukioloajan. Välillä satoikin oikein reippaasti, mutta se toisaalta edesauttoi, että kesämökkikansakin raaski lähteä viettämään päivän messuilla. Ennen pitkää kävi selväksi, että kävijämäärä tullaan ylittämään. Meni rikki 100000 ja kun sitten lopullinen kävijämäärä kohosi yli 121 000 kävijän, oli hämmästys ja ilo suuri. Vantaalaisia asia kyllä hieman kismitti, koska alkuaan kävijämäärä siellä arvioitiin Mynämäkeen nähden kaksinkertaiseksi.

Mynämäen kunnalla oli oma vierastilansa yhdessä messutalossa saunoineen kaikkineen. Kunta käytti edustusmahdollisuuttaan täysillä hyödyksi ja yhteistyökumppaneita kaikilta tasoilta kävi ahkerasti vieraana. Kunnan vieraanvaraisuuskin varmasti vakuutti, kun vielä vuosienkin takaa vieraat ovat muistelleet saunan lauteilla vietettyjä rattoisia hetkiä. Kuntaa on

joskus moitittu kitsaasta edustusmäärärahojen käytöstä. Nyt tuli vanhatkin kiintiöt klaarattua. Ja mikä hienointa, vieraanvaraisuus poiki useita vastavierailukutsuja, jotka tietysti kaikki hyödynnettiin.

Mynämäen tunnelmallinen, muistoista rikas tanssipaviljonki teki viimeisen palveluksensa toimien messuravintolana. Pysäköinti hoidettiin urheilukeskuksen alueella, jonne silloin johti vain yksi kapea väylä Vanhalta Turuntieltä. Paikkakunnan urheiluseurat saivat mukavasti kasvatettua talkookassaansa hoitaessaan pysäköinnin valvonnan. Vilkkaimpina päivinä pelkästään jo u-keskusalue oli autopaljousineen nähtävyyks.

Mynämäen asuntomessujen teemana oli luonnonläheinen pientaloasuminen. Messujen tavoitteena oli edistää pientalotuotantoa

Varsinais-Suomessa sekä kiinnittää huomiota asuinympäristön viihtyisyyteen ja luonnonläheiseen toteuttamiseen. Kivistönmäen alueen viihtyisyyttä lisäsi vielä omalta osaltaan vieressä sijaitseva urheilu- ja vapaa-ajankeskus.

Kävijöiden keskuudessa järjestetty äänestys nosti messujen suosituimmaksi kohteeksi Esko Aaltosen perheen hartiapankkirakenteisen omakotitalon.

Asuntomessut olivat sen kesän yleisömrällään

suurin tapahtuma Varsinais-Suomessa. Ne olivat myös kautta aikojen huomattavin tapahtuma Mynämäessä – ja ovat sitä yhä vieläkin.

Mikä oli sitten messujen merkitys Mynämäen kunnalle? Messualueelle rakennettiin nopeassa tempossa 40 uutta asuntoa. Niihin muutti kunnan ulkopuolelta noin 100 uutta asukasta. Mynämäki sai runsaasti myönteistä julkisuutta ilman kunnan erityistä panostusta. Solmittiin paljon kontakteja valtion ylimpiin viranomaisiin ja muihin yhteistyötahoihin. Messujen jälkeen rakentaminen alueella jatkui ripeänä ja alue tuli nopeassa ajassa täyteenrakennetuksi. Nykyisin alueella on n. 200 asuntoa ja asukkaita yli 600. Kulupuolelle merkittiin kunnallistekniikan rakentamisesta n. 900 000 mk, josta osa palveli myös tulevaa rakentamista sekä kaavoituskulut n. 100 000 mk. Nämä ovat kuluja, jotka joka tapauksessa muutenkin olisivat syntyneet. Samanlaisia kuluja olivat myös kunnan oman henkilöstön palkkakulut. Lisätyövoimana palkattiin messu-aikaisen rakentamisen valvoja. Edustus- yms. kuluihin hupeni reilut 50 000 mk. Voidaan sanoa,

että vahvasti plussan puolelle saldo jäi. Asunnot - työpaikat - palvelut, siinä avainasiat kunnan kehittämistoimille. Mikä näistä on tärkein? Vähän samanlainen kysymys kuin, kumpi oli ennen, muna vai kana. Painopiste vaihtelee tilanteiden mukaan. A-messutapahtuma piristi oleellisesti Mynämäen asuntotuotantoa ja antoi samalla vankan tuen muille kehittämistoimenpiteille. Onnistunut tapahtuma innosti. Mynämäki olisi ollut valmis muutaman vuoden kuluttua järjestämään ns. seurantamessut. Useista yrityksistä huolimatta Osuuskunta Asuntomessut ei kuitenkaan ideasta innostunut. Varsinais-Suomessa on kuitenkin sen jälkeen ollut kahdet asuntomessut, kymmenen vuoden välein, vuonna 1987 Turussa ja 1997 Raisiossa. Näyttää siltä, että Tuusulasta vuonna 1971 alkanut a-messutoiminta on vakiinnuttanut asemansa Suomen suvessa – tangomarkkinoiden tapaan.

*Tapahtumaa muisteli
Matti Laavainen*

Mynämäki Laurin markkinat 10.8.2002. Wirmoseuran edustajat Heli Laaksosen "murremanke-lissa". Digikuv. J. Marttila

Kanttori J.K. Lehtovaara, monitoiminen musiikkimies ja kunnallinen vaikuttaja

Mynämäessä kanttorin virka-
asema on ollut jo keskiajalta lähtien
huomattavasti parempi kuin monissa
muissa maaseudun seurakunnissa.
Mynämäkihän oli ns. kuninkaan
pitäjä jo vuodesta 1352. Kirkolliset ja
kunnalliset toimet erotettiin toisistaan,
kun vuoden 1870 kirkkolaki säädettiin.
Tämä merkitsi uuden vaiheen alkua
lukkari- ja urkurinviran historiassa.

Monitoimisista kirkon ja yhteiskunnan virka-
miehistä pyrittiin rajaamaan ensisijaisesti seurakunnan musiikkimiehiä. Tämä ei kuitenkaan
aina aivan kirjaimellisesti onnistunut - mikä taas
oli usein vain siunaukseksi yhteiskunnalle. Tästä
on hyvänä esimerkkinä 1898 Mynämäelle valitun
kanttori Johan Kristian Lundénin, sittemmin
Lehtovaara, osoittama tapaus.

J.K. Lehtovaara valittiin ensin muutamaksi
vuodeksi kanttori N.A. Cajanderin sijaiseksi.
Virka vakinaistettiin myöhemmin ja Lehtovaara
toimi seurakunnassa kuolemaansa asti, liki 30
vuotta. Heti seurakuntaan tultuaan sai nuori ja
innokas mies tehtäviä ja luottamustoimia myös
kirkollisen elämän ulkopuolelta.

Tämä käy monipuolisesti ilmi kirjasta, jonka
hänen tyttärensä, sairaanhoitaja ja alan opettaja
Leena Rämö on julkaissut.

Suuret Laulujuhlat

Mynämäen kanttorila oli 1900-luvun alussa
paikalla, jossa nyt sijaitsee hautausmaan huol-
torakennus. Leena Rämö kertoo, että kanttorilan
ikkunoista tuikki valo usein jopa aamuyöhön
asti, kun isä mietti virkatehtäviään, suunnitteli
musiikkitapahtumia tai teki sävellyksiä ja lau-
lujä.

Kanttorin toimesta paikkakunnalla aloitti
laulukuojo vuonna 1901 ja torvisoittokunta
perustettiin 1905. J.K. Lehtovaara havaitsi pian
ne suuret musiikilliset voimavarat, jotka seudul-
la oli tarjolla, kunhan joku vain aktivoi ne esiin.
Tämä antoi pohjan Vakka-Suomen Laulujuhlien
suunnittelulle. Mynämäessä pidettiinkin 23.-25.
kesäkuuta 1911 suuret Laulu-, Soitto- ja Urheilujuhlat.

Juhlaoppaan mukaan tapahtuma alkoi klo
10 juhla jumalanpalveluksella, jossa laulettiin
seitsemän koraalivirttä. Iltapäivällä oli liturginen
jumalanpalvelus. Kaikkiaan juhlissa laulettiin
mm. 21 koraalia ja 18 laulua; kaikkien sanat
julkaistiin juhlaoppaassa. Ohjelmavihkosta käy
ilmi, että kolmipäiväisen tapahtuman ravinto-
latoimikunnan puheenjohtajana toimi kanttorin
rouva Aleksandra Lehtovaara, joka suurperheen
äitinä vielä ehti tällaisiin tehtäviinkin. Ruoka
tosin tehtiin talkoilla. Ruokaliput maksoivat
75 penniä kaikkina päivinä, juhlapäivällisliput
1 mk 50 p. Väkeä tuli paikalle niin paljon, että
Turku-Uusikaupunki radalla oli junavuoroja
lisättävä.

Mainittakoon, että kanttori Lehtovaara ehti
olla mukana Vakka-Suomen Laulujuhlien suun-
nittelussa 12 kertaa. Tästä uurastuksesta hän sai
palkkioksi kultaisen lyyran ja tahtisauvan.

Raittiustoimintaa ja kirjakauppaa

Seurakuntalaiset olivat saaneet kanttori J.K.
Lehtovaarasta monitaitoisen ja osaavan kult-
tuurielämän kehittäjän. Kirkollisissa toimissa
kuten lukukinkereillä, joita siihen aikaan oli yli
20 vuosittain, hän uupumatta toimi väkensä
parhaaksi. Myös kunnallisella puolella hänen
toimintansa oli kattavaa. Lehtovaara toimi
kunnallislautakunnan esimiehenä 17 vuotta,

holhouslautakunnan puheenjohtajana 12 vuotta, kuntakokouksen pj:na sekä kunnankirjurina lukuisia vuosia jne.

Suomen juomalakkotoimikunnan kirje 13.9.1899 käsitteli toimenpiteitä raittiuden edistämiseksi. Eikä syyttä! Turun Lehden kirjeenvaihtaja mainitsee, että 5.12.1889 oli Mynämäessä pidetty varakkaan torpan miehen hautajaiset poikkeuksellisesti ilman väkijuomia. Ja tuohon aikaan – kuten Leena Rämö kirjassaan kertoo – kinkerit päättyivät aina juopotteluun heti papin poistuttua.

Raittiuden edistämiseksi Mynämällekin perustettiin v. 1901 yhdistys, jonka johtoon valittiin urkuri Lundén-Lehtovaara. Hän tuli myös samana vuonna perustetun lauluseuran johtoon. Heti alettiin myös julkaista käsinkirjoitettua 'Tähti'-sanomalehteä.

Kansanvalistusseura myönsi myöhemmin Mynämäen Raittiusseuran lukutuvan perustamiseen 40 markkaa. Kristillisellä pohjalla toimiva yhdistys tilasi lukutupaan kymmenkunta

sanomalehteä. Kanttori Lehtovaara avasi myös lukkarinpuustelliinsa pienen kirja-asioimiston, jonne kustantajat lähettivät näytekappaleita. Kun kirjat eivät enää mahtuneet lasioviseen kaappiin, laajeni toiminta kirjastomuotoisesta palvelusta kirjakaupaksi. J.K.Lehtovaara haki itselleen kirjakauppa-oikeudet ja liittyi Maalaiskirjakauppaliittoon.

Lehtovaaran kuoleman jälkeen (3.4.1925) kirjakauppaa johti hänen leskensä Aleksandra Lehtovaara ja myöhemmin useat heidän lapsistaan, jotka vanhempiansa lailla vaikuttivat monin tavoin niin Mynämäen kunnassa, kuin laajemminkin eri puolilla Suomea.

Juhani Heino

Artikkeli perustuu Leena Rämön, os. Lehtovaara, julkaisemaan (toimitustyö Laura-Leena Happonen) kirjaan 'Mynämäen kanttorin perhe' (Kopio Niini, Helsinki 1997).

Tutut portaat Mynämäen koululaisille. Lehtovaara-suvun kirjakauppa. Rakennus purettiin, kun liiketalo ns. Y-kulma rakennettiin.

Kirkonmäellä iltapäivällä 30.7.1901

Kun mynämäkeläiset ensikerran auton näkivät

Mynämäen kotiseutuyhdistyksen, Wirmo-Seura ry:n, kevätkokouksessa kuultiin insinööri Jukka Marttilan esitelmä ”Kun mynämäkeläiset ensikerran auton näkivät”. Kyseinen ajankohta on selvillä, auton merkki ja mallikin on varma, mutta nyt haluttaisiin tietää ketkä silloin olivat paikalla; silminnäkihavainnoista kun ei ole jäänyt jälkipolville mainintoja.

Aikkisissa koritehdas

Aluksi Marttila muistutti Mynämäellä sijainneesta autokoritehtaasta. 20-luvun alussa toimi Aikkisten tilalla tehdas, jossa silloinen yrittäjäpari Aikkinen & Sundqvist valmistsivat koreja kuorma- ja linja-autoihin. Miehet ostivat Fordin runkoja ja niihin tehtiin koritilat Mynämäellä. Pääasiassa valmistukseen kuului kuormurin hyttejä, mutta jokunen kokonainen linjurikin tehtiin. Honkilahti–Turku välillä muun muassa liikennöi bussi, joka oli täkäläistä tuotantoa. Yhtiön nimi oli Turun Auto Oy ja siitä on vielä nähtävissä laajennusosaksi aioutun rakennuksen betonisokkeli. Tuolloinen talouden laskukausi pakotti tehtaan kuitenkin lopettamaan toimintansa muutamassa vuodessa.

Ensimmäinen Turussa

Viime vuosina on voitu todistaa, että juuri Turun seudulla nähtiin maamme ensimmäinen auto, jonka toi maahan kauppaneuvos Viktor Forselius vuonna 1900, kertoi Marttila esitelmässään. Forselius syntyi Huittisissa 1838. Ylioppilaaksi hän pääsi Turussa ja maisteriksi Helsingissä. Hän opiskeli mm. Leipzigin ja toimi sittemmin Turun Kauppakoulun rehtorina ja Pohjoismaiden Osakepankin Turun konttorin johtajana.

Forselius vaikutti monella alalla, mutta tunnetuinta oli hänen oman yrityksensä toiminta. Toiminimi Forselius toi maahan monenlaisia

koneita ja laitteita, esimerkiksi amerikkalaisia tuulimyllyjä. Hänen maahantuomansa on mm. Suomen ensimmäinen niittokone sekä ensimmäinen höyrykäyttöinen puimakone, joita Forselius oli vuoteen 1905 mennessä myynyt yli 500 kpl.

Vuosisadan vaihteessa Viktor Forselius teki saksalaisen Benz-yhtiön kanssa sopimuksen henkilöautojen tuonnista. Tällöin Forseliuksella oli palveluksessa jo 30 henkilöä, myyntimiehiäkin kaksi kiertämässä ympäri Suomea.

Jukka Marttila on muiden asianharrastajien kanssa hankkinut dokumentit Suomen ensimmäisen auton maahantuonnista: Tullausasiakirja nro 1749 vuodelta 1900 todistaa, että höyrylaiva Pehr Brahe (kapteeninaan Wikström) toi Lyypekistä Turkuun kollin, jonka sisällöksi mainitaan avonainen, 4-pyöräinen moottorivaunu. Tullimaksuista ja myöhemmin nähdyistä lehtimainoksista käy selville, että kyseisen Benz-vaunun hinta oli nykyrahassa mitaten noin 13000 euroa – kuomulla varustettuna enemmänkin.

Kolme hevosvoimaa

Mainittu auto Benz Velo Comfortable oli valmistettu Karl Benzin tehtaalla aikaisemmin samana vuonna. Auton rakenne oli tosin tuolloin jo hieman vanha, olihan Benz saanut patentin silloin kolmipyöräiselle vaunulle jo 14 vuotta

aikaisemmin. Ja ensimmäinen varsinainen auto-patentti oli myönnetty Gottlieb Daimlerille viittä kuukautta aiemmin. Benzin autossa oli uutta sähkösytytys ja tasauspyörästä.

Tämä ensimmäinen Suomessa nähty auto ei ollut mikään mahtava menijä, mutta herätti silti suurta mielenkiintoa; eihän moisia hevosettomia vaunuja oltu koskaan nähty ! Jukka Marttila tietää menopelin tarkat tekniset ominaisuudet. Moottorin kuutiotilavuus oli toista litraa, 1045 ccm. Tehoa se tuotti 3hv/700 kierrosta minuutissa. Tällä saavutettiin maksimissaan 25 km:n tuntinopeus. Voimansiirto tapahtui kahden nahkahihnan välityksellä porraspyörään ja siitä edelleen tasauspyörästä kautta vetoakseleille.

Englannissa on tällainen auto entisöitynä herralla nimeltään Brian Goodman, kertoo Marttila. Kun pari vuotta sitten tuli kuluneeksi 100 vuotta Forseliuksen auton maahantulosta, kutsuivat Turun seudun mobilistit britti Goodmannin autoineen Suomeen. Nähtiin huomiota herättänyt uusintaesitys, jossa Benz kierteli mm. Turussa sekä Forseliuksen kotiseudulla Huittisissa. Auton kyydissä istui Forseliukseksi tällätty Seppo Heikelä, sukujuuriltaan muuten Mynämäen Kivikylästä.

Mynämäen kirkolla

Takaisin vuoteen 1901. Silloin kauppaneuvos Forselius oli jo vuoden päivät yrittänyt saada ostotilauksia vaunulleen, mutta aika ei tuntunut olevan kypsä. Ihmisiä pelotti näin edistyksellinen kulkuneuvo. Viktor Forselius päätti kuitenkin tehdä vielä yhden laajan mainoskierroksen maaseudulla. Hän halusi näyttää kulkupelin kelpoisuuden pitkilläkin taipaleilla. Suomen Suoviljelijäin vuosikokous sattui sopivasti olemaan Paneliassa elokuun alussa ja sinne Forselius lähetti autonsa. Itse hän matkusti junalla Raumalle vastaan. Auto ajoi reittiä Turku – Rauma – Panelia – Eura – Kiukainen – Huittinen – Vampula – Turku. Senaikaisten lehtitietojen mukaan matka Turusta Raumalle kesti 5,5 tuntia , johon sisältyi pari tuntia taukoja. Jukka Marttila sanoo, että lehtiartikkeleista käy selville Benzin pysähtyneen useita kertoja. Ajan tavan mukaan , ja esittelyajo kun oli kysymyksessä, seisahduttiin kuitenkin jokaisessa kirkonkylässä.

Taukopaikka on ilmeisesti ollut Mynämä-

en kirkon kupeessa, ehkäpä silloisen tienristeyskolmion keskellä, jossa myös pitäjäntupa sijaitsi. Päivä oli tiistai 30.7.1901 ja kellonaika noin 15-16 iltapäivällä. Mutta keitä silloin oli paikalla. Eikö kenenkään isoisä tai vanhempi sukulainen ole maininnut nähneensä hevosettomia vaunuja tuolloin, Jukka Marttila kysyy. Tällaiset tiedot olisivat arvokkaita.

Jonkunhan , itse asiassa lukuisten ihmisten, on täytynyt olla paikalla. Mynämäessä oli tuolloin yli 4300 asukasta ja pitäjän keskusta oli vilkas solmukohta. Marttila toivoo, että jostakin löytyisi tiedonmuruja niin merkittävästä tapauksesta. Wirmo – Seura, jonka johtokuntaan Marttila kuuluu, ottaa mielellään vastaan tietoja asiasta, kuten myös esimerkiksi ensimmäisen linjurin – omnibussin – vaappuvasta menosta Mynämäen halki 11.12.1905 kello 20.

Muistiin merkinnyt Juhani Heino

Auton tulosta Turkuun 100 vuotta. Brian Goodmannin (oik.) Benzissä Viktor Forseliukseksi maskeerattu Seppo Heikelä 3.5.2000 Turun Suurtorilla.

Valokuvaperintöä talteen

Vanhat valokuvat "seikkailevat" kenkä- tai piironginlaatikossa ilman minkäänlaista merkintää ajankohdasta ja henkilöistä. Näinhän meillä on usein tapana kuviamme säilyttää. Seuraavat sukupolvet sitten kummastelevat: "Missähän tuokin kuva on otettu ja keitä ovat henkilöt?" Näin on menetetty tärkeitä perintöä ja valokuva arvottomana voi joutua hävitetyksi.

Kun tunnetaan valokuvan tausta, sen arvo moninkertaistuu. Kuka sen on ottanut, missä ja milloin sekä kei-tä kuvassa on? Näiden tietojen merkitseminen muistiin on usein kiireellisimpiä toimenpiteitä vanhoja valokuvia pelastettaessa. Valokuvien laatikkoelämä jättää yleensä myös kuviin lähtemättömiä jälkiä: Naarmuja, murtumia, läikkiä, erilaista ihottumaa j.n.e. Onneksi nykyajan tekniikka antaa uskomattomat mahdollisuudet virheiden korjaamiseen, mutta siihen tarvitaan ammattiosaajaa.

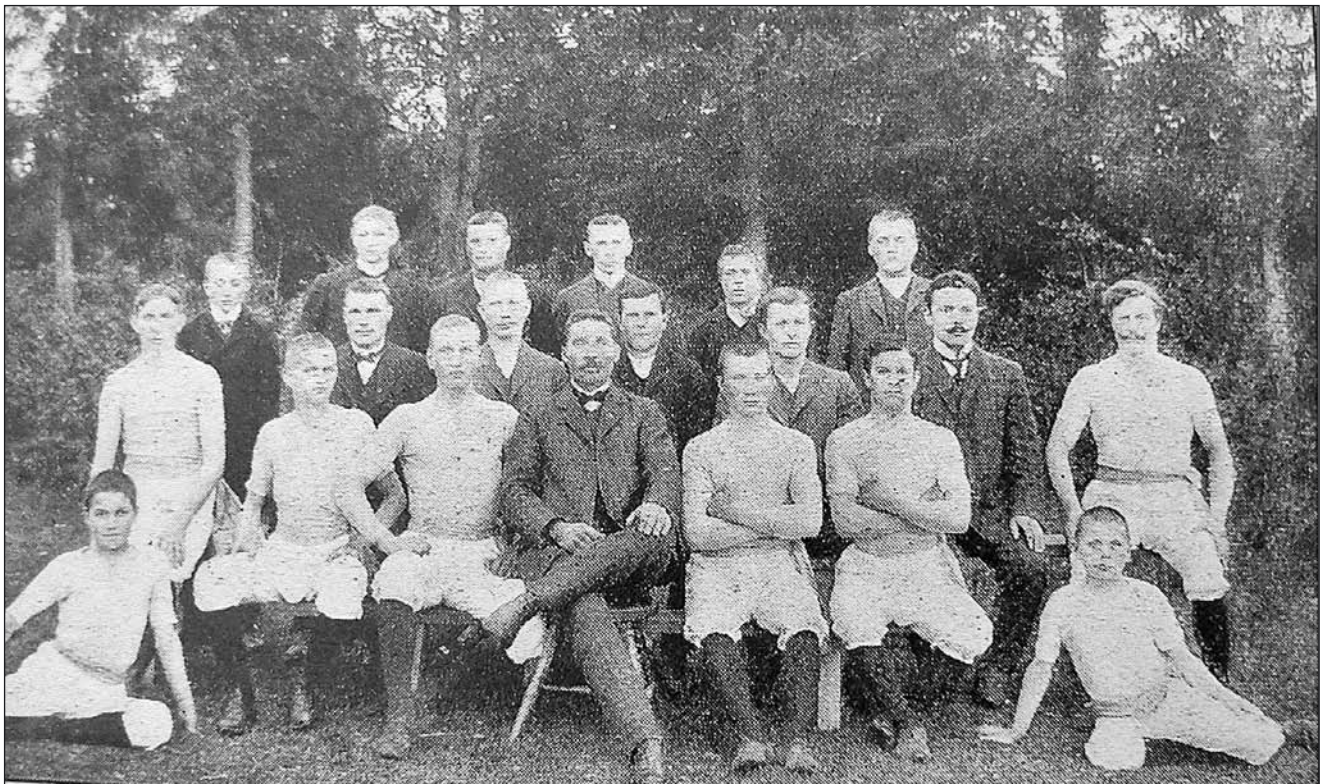
Valokuvat ovat tarkoitettuja käyttöön. Siksi ne tulee tallentaa asiallisiin albumeihin, jotka on valmistettu valokuvaystävällisestä kartonkista ja jossa on välilehdet estämässä kuvien koske-

tusta toisiinsa. Muovitaskut tai tarralehtialbumit saattavat olla haitallisia kuvapinnalle, etenkin värikuville.

Melkeinpä jokaisella vanhalla valokuvalla on tarinansa. Niihin kytkeytyy vahvoja muistoja. Yleensä muistot ovat ihmisten mielessä, mutta valokuvat palauttavat ne konkreettisesti. Yksi kuva voi kertoa enemmän kuin tuhat sanaa.

Ajan myötä huomaamme, että kaikkia valokuvia ei ehkä ole enää mielekästä säilyttää kotiarkeistossa. Kuvista voi myös luopua ja lahjoittaa ne yleiseen käyttöön. Valokuvalahjoituksia ottaa vastaan mm. Wirmo-Seura, joka myös auttaa kuvien tunnistamisessa. Wirmo-Seura kaipaa sellaisia kotiseutua koskevia kuvia, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä. Kysymykseen voi tulla myös tällaisten kuvien kopiointi digitaalisesti. Kuvia tullaan myöhemmin käyttämään erilaisissa näyttelyissä, kotiseutujulkaisuissa j.n.e. Näissä merkeissä toivomme yhteydenottoa Wirmo-Seuran johtokunnan jäseniin.

Jukka Marttila

Mynämäen Iskun urheilijat kesällä 1909. Varmuudella on tunnistettu opettaja Väinö Lujala (ylärivi vas.), mutta kuka tunnistaa muut henkilöt?

PAIKKAKUNNALLA

PALVELUA

**MUISTA UUSI PUHELINNUMERO
(02) 4338100**

MYNÄMÄEN APTEEKKI

★ AUTTAA ★ NEUVOO ★ PALVELEE

**MAATALOUSKONEITA
MYNÄMÄELTÄ**

Oy Kongskilde Juko Ltd
Opintie 4
23100 Mynämäki

KOSKISEN SAHA

MYNÄMÄKI, LAAJOKI

MYNÄMÄKI Laajoki

Jaakko Rantala puh. 0500 663 860

Jaakko Koskinen puh. 0400 663 860

02 430 9617 faksi 02 430 6620

**Kiinnostu säästämisestä.
Selektalla onnistut.**

Säästämisessä sinun ei tarvitse olla sijoittamisen ammattilainen. Opastusta saat Nordea Pankin asiantuntijalta. Suomen suosituimpana säästöhenkivakuutuksena Selekt tarjoaa sinulle merkittäviä etuja. Säästämällä Selektaan avaat myös mahdollisuuden Nordea Pankin kanta- tai avainasiakkuuteen.

Kiinnostu säästämisestä ja soita 0200 3000 (pvm) ma-pe klo 8-21 tai käy tutustumassa Internetissä www.nordea.fi/selekt.

Selekt-vakuutukset myöntää Nordea Henkivakuutus Suomi Oy.

Nordea Henkivakuutus Suomi Oy / Nordea Pankki Suomi Oy

Nordea

Mynämäki keskuskatu 16
Puh (02) 437 0112

SOMISTUS, MAINOSTEIPPAUS

Trovata NÄYTEIKKUNAT
 MYNÄMÄKI AJONEUVOT
 02 4303862 KYLTIT
 0500 525595, 0400 525595
 SAAMME YRITYKSENNE "NÄKYMÄÄN"

LÄHIVAKUUTUS

Keskuskatu 32, 23100 MYNÄMÄKI, Puh. 4339 400

TURKU - MYNÄMÄKI

Ajopäivät	M-P	M-P	M-S	M-P	M-L	M-P	Koulu	M-S	M-S	M-P	M-S	M-P	M-L	M-P	M-S	M-S	M-S
Turku, satama															17.35		20.35
Turku	8.15	7.35	10.00	10.30	11.00	11.30	12.15	13.00	14.00	14.45	15.00	15.30	18.00	17.05	18.00	20.00	20.50
Raisio	8.25	7.45	10.10	10.40	11.10	11.40	12.25	13.10	14.10	14.55	15.10	15.40	18.10	17.15	18.10	20.10	21.00
Nousiainen	8.40	8.00	10.25	10.55	11.25	11.55	12.40	13.25	14.25	15.10	th	15.55	18.25	17.30	th	th	th
Mynämäki	8.50	8.15	10.40	11.10	11.40	12.10	12.50	13.35	14.40	15.25	15.35	18.10	18.40	17.45	18.35	20.35	21.25
Vinkkilä			11.00		12.00			14.00	15.05	15.45			17.00 ^T				
Laitila												18.05		19.00	21.05	21.55	
Uusikaupunki			11.30		12.30				15.35					19.20		22.15	
Rauma										18.40						21.35	

T = lauantaisin jatketaan Vinkkilään vain, jos Mynämällä on Vinkkilään menijöitä

AJKATAULUN MERKINNÄT:

- M-S = joka päivä
- ML = maanantai - lauantai
- MP = maanantai - perjantai
- Koulu = koulupäivinä
- = auton vaihto
- | = auto ei käy paikallaan
- th = tienhaara

Muutokset aikatauluissa ovat mahdollisia viranomaisen luvalla

MYNÄMÄKI - TURKU

Ajopäivät	M-P	M-P	M-P	Koulu	M-L	M-S	M-P	M-L	M-S	M-S	M-L	M-P	M-S	M-S	S	M-S
Rauma																22.10
Uusikaupunki		7.00			9.00	10.15		12.10	13.30	14.00		18.05	19.00			
Laitila						10.45			14.00							22.40
Vinkkilä		7.30			9.30			12.45		14.40		18.40	19.30			
Mynämäki	7.10	7.55	8.30	9.25	9.55	11.15	12.30	13.05	13.35	14.30	15.05	18.30	17.00	18.30	19.50	21.10
Nousiainen	7.20	th	8.40	9.40	10.05	th	12.40	13.15	13.50	th	15.15	18.40	17.10	18.40	20.00	th
Raisio	7.35	8.15	8.55	9.50	10.20	11.35	12.55	13.30	14.00	14.50	15.30	18.55	17.25	18.55	20.10	21.30
Turku	7.50	8.30	9.10	10.05	10.35	11.50	13.10	13.45	14.15	15.05	15.45	17.10	17.40	19.10	20.25	21.45
Turku, satama		8.00	8.40										17.50		20.35	

VAINION LIIKENNE

Hessankatu 3, 24240 SALO
 puh. (02) 777 330 fax (02) 318 618
www.vainionliikenne.fi

**Hyödy enemmän
asiakkuudestasi.**

Platina

**MYNÄMÄEN
OSUUSPANKKI**

**MONIPUOLISTA
PAINOPALVELUA**

MYNÄPRINT OY

Pajatie 8, PL 61, 23101 Mynämäki
puh. 02-4307 822, fax. 02-4307 868
myynti@mynaprint.fi, www.mynaprint.fi

ME PALVELEMME Y-KULMASSA

SÄHKÖSUVENTO

Puh. 02-4310 700, fax 02-4305 084

Terveyskauppa

TERMA fytanomi
palveluksessa
p. 02-430 6146

• MYNÄMAKI
02-4307 668

MYNÄMÄEN
**KIRJA- JA
PAPERIKAUPPA**
P. 4307 018

**TERVETULOA ASIOIMAAN PALVELEVAAN
PAIKALLISPANKKIIN**

 MIETOISTEN SP

MASKU
436 5120

MIETOINEN
431 1155

LAUTTANPÄÄ
431 0966

MYNÄMÄKI
430 6600

MYNÄLIKENNE

23100 Mynämäki, Vihtamäentie 343

- Tilausmatkat • Bussivuokraukset
- Invakuljetukset • Päivämatkat

Tiedustelut:

Tuure Lehtonen 040 541 6308

Karri Lehtonen 0400 431 740

Toimisto (02) 430 3012

Fax (02) 432 2664

 RAUTANET

RAUTA-APAJA

MYNÄMÄKI ☎ 4307 31, 4307 324 Fax 4305 530

Mynämäen kunta

Viihtyisää asumista - Menestyvää yrittämistä

Omakotitontteja voi vuokrata tai ostaa.

Omakoti-teollisuustontteja Kintikkalassa
Tontille voi rakentaa asuinrakennuksen lisäksi
myös liiketoimintaan liittyviä tiloja.

Yhteyshenkilöt:

Rakennustarkastaja Seppo Kuusinen, puh. (02) 437 6656

Hallintojohtaja Jorma Rakkolainen, puh. (02) 437 6626

Lisätietoja myös www.mynamaki.fi

Vuokra-asuntoja

Yhteyshenkilö:

Isännöitsijä Asko Vainio, puh. 0400 535 928

Teollisuustontteja Roukkulissa

Yhteyshenkilö:

Toimitusjohtaja Eero Kiiski, puh. (02) 437 6620 tai 050 555 7034

Tervetuloa Uimahalliin!

Mynämäen Uimahalli on avoinna
tiistaisin kello 6 - 8 ja 15 - 21,
keskiviikkoisin ja perjantaisin kello 15 - 21
sekä lauantaisin kello 13 - 18

